رباعیات عمر خیام

M.A.LIBRARY, A.M.U.
PE14792

بسم اللہ الرحمن الرحیم

رباعیات عمر خیام

(۱)

آمد سحرے ندا ز میخانۂ ما — کاے رند خراباتی دیوانۂ ما
برخیز کہ پر کنیم پیمانہ ز مے — زاں پیش کہ پر کنند پیمانۂ ما

رباعی (۲)

گر مے نخوری طعنہ مزن مستاں را — گر دست دہد توبہ کنم یزداں را
تو فخر بدیں کنی کہ من مے نخورم — صد کار کنی کہ مے غلامست آں را

ایضاً (۳)

مرد آں نبود کہ خلق خوار ند اورا — وز بیم بدی نیک شمارند اورا
رندے کہ نمود روئے دستے بکرم — رنداں ہمہ پشت دست دارند اورا

ایضاً (۴)

چوں ز آب و گل آفرید صانع ما را — کردہ بغمیم زمانہ قانع ما را
پیوستہ مرا ز مے ہمیں منع کنی — خود دست تہی بس است مانع ما را

ایضاً (۵)

چوں عہدہ نمی شود کسے فردا را — حالے خوش کن تو ایں دل شیدا را
مے نوش بنور ماہ اے ماہ کہ ماہ — بسیار بتابد و نیابد ما را

رباعی

(۶)

اے کردہ ز لطف و قہر تو صنع خدا
بزم تو بہشت است و مرا جرمے نیست
در عہد ازل بہشت و دوزخ بہ پا
چون است کہ در بہشت رہ نیست مرا

ایضاً

(۷)

بت گفت بہ بت پرست کاے عابد ما
بر ما بہ جمال خود تجلی کرد است
دانی ز چہ روے گشتۂ ساجد ما
آں کس کہ ز تست ناظر او شاہد ما

ایضاً

(۸)

بر دست یکے تیغ چو آب است مرا
پیوستہ دل خصم کباب است مرا
گز وے ہمہ سال فتح باب است مرا
وز کلہ او جام شراب است مرا

ایضاً

(۹)

دانی کہ چہ مرتیست اے دلبر ما
خود کس نفرستی و نپرسی ہرگز
تا بے جہتے نرفتۂ از بر ما
تا بنو جہانی گذرد بر سر ما

ایضاً

(۱۰)

مے قوت جسم و قوت جانست مرا
دیگر طلب دنیا و عقبیٰ نہ کنم
مے کاشف اسرار نہانست مرا
یک جرعہ پر از ہر دو جہانست مرا

ایضاً

(۱۱)

از آتش ما دود کجا بود اینجا
آں کس کہ مرا نام خراباتی کرد
وز مایۂ ما سود کجا بود اینجا
در اصل خرابات کجا بود اینجا

ایضاً

(۱۲)

برخیز و بیا بتا برائے دل ما
یک کوزہ مے بیار تا نوش کنیم
حل کن بجمال خویشتن مشکل ما
زاں پیش کہ کوزہ کنند از گل ما

ایضاً

(۱۳)

چوں فوت شوم بباده شوئید مرا
تلقین ز شراب و جام گوئید مرا

رباعی (۲۹)

ما و مے و معشوق دریں کنج خراب | جان و دل و جام و جامہ در رہن شراب
فارغ ز اُمید رحمت و بیم عذاب | آزاد ز خاک و باد و از آتش و آب

ایضاً (۳۰)

ماییم و مے و مطرب و ایں کنج خراب | جان و دل و دین و عقل در رہن شراب
سر در سر مے کردہ و مے در سر ما | بنیاد نہادہ خانہ مانند حباب

ایضاً (۳۱)

با بط می گفت ماہی در تب و تاب | باشد کہ بجوے رفتہ باز آید آب
بط گفت کہ چوں من و تو گشتیم کباب | بود از پس مرگ ما چہ دریا چہ سراب

ایضاً (۳۲)

بر پاے تو بوسہ دادن اے شمع طرب | بہ زاں باشد کہ دیگراں را بر لب
دست من و دامن خیالت ہر روز | پاے من و جستن وصالت ہمہ شب

ایضاً (۳۳)

چوں نیست بہر چہ ہست جز باد بدست | چوں نیست بہر چہ نیست نقصان و شکست
پندار کہ ہر چہ ہست در عالم نیست | انگار کہ ہر چہ نیست در عالم ہست

ایضاً (۳۴)

روزے دو سہ مہلت ست مے خور مے ناب | کیں عمر گذشتہ در نیابی دریاب
دانی کہ جہاں رو بخرابی دارد | تو نیز شب و روز ہمیں باش خراب

ایضاً (۳۵)

ماییم نہادہ سر بفرمان شراب | جاں کردہ فداے لب خنداں شراب
ہم ساقی ما حلق صراحی در دست | ہم بر لب ساغر آمدہ جان شراب

ایضاً (۳۶)

در کوے نیاز ہر دلے را دریاب | در کوے حضور مقبلے را دریاب

صد کعبهٔ آب و گل بیک دل نرسد		کعبه چه روی برو دلے را دریاب
(۳۷)	رباعی	ترا نقد و ترا نسیه
جامے و مے و ساقی بر لب کشت		این جمله مرا و هم ترا گشته بهشت
منشو سخن بهشت و دوزخ از کس		که رفت بدوزخ و که آمد ز بهشت
(۳۸)	ایضاً	
چون نیست حقیقت و یقین اندر دست		نتوان بامید شک همه عمر نشست
هان تا ننهیم ساغر باده ز دست		در بے خردی مرد چه هشیار چه مست
(۳۹)	ایضاً	در بے خردم خرد
گر گل نبود نصیب ما خار بس است		در نور نمی رسد بما نار بس است
گر سبحه و سجاده و شیخی نبود		ناقوس کلیسیا و زنار بس است
(۴۰) در هم	ایضاً	در مست
اجزاے پیاله که در هم پیوست	ترکیب	بشکستن آن روا نمیدارد مست
چندین سر و دست نازنینان جهان	از سر دست	از مهر که پیوست و بکین که شکست
(۴۱) نازنینان و کندست	ایضاً	
امروز ترا دسترس فردا نیست		و اندیشهٔ فردات بجز سودا نیست
ضائع مکن این دم ار دلت شیدا نیست	بقا	کین باقی عمر را بها پیدا نیست
(۴۲)	ایضاً	
اے چرخ فلک خرابی از کینهٔ تست		بیدادگری عادت دیرینهٔ تست
اے خاک اگر سینهٔ تو بشگافند		بس گوهر قیمتی که در سینهٔ تست
(۴۳)	ایضاً	
آن بت که دلم ز بهر او زار شده است		او جاے دگر بغم گرفتار شده است
من در طلب علاج خود چون کوشم		چون آنکه طبیب ماست بیمار شده است
(۴۴)	ایضاً	

ہر دل کہ درو مہر و محبت بسرشت
در دفتر عشق نام ہر کس کہ نوشت
گر ساکن مسجد است وگر زاہل کنشت
آزاد ز دوزخ ست و فارغ ز بہشت

رباعی (۴۵)

دوری کہ درو آمدن و رفتن ماست
کس مے نزند دمی درین معنی راست
آنرا نہ بدایت و نہ نہایت پیدا ست
کیں آمدن از کجا و رفتن بکجا ست

ایضاً (۴۶)

ساقی چو زمانہ در شکست من وتست
گزرانکہ میان من و تو جام مے ست
دنیا نہ سراچۂ نشست من وتست
می داں بیقیں کہ حق بدست من وتست

ایضاً (۴۷)

ما کافر عشقیم و مسلماں دگر است
از ما رُخ زرد و جگر پارہ طلب
ما مور ضعیفیم و سلیماں دگر است
بازار چۂ قصب فروشاں دگر است

ایضاً (۴۸)

مے خوردن و شاد بودن آئین منست
گفتم بعروس دہر کابین تو چیست
فارغ بودن ز کفر و دیں دین منست
گفتا دل خرم تو کابین منست

ایضاً (۴۹)

سر از ہمہ ناکساں نہاں باید داشت
بنگر کہ بجائے مرد ماں مے چہ کنی
راز از ہمہ ابلہاں نہاں باید داشت
چشم از ہمہ مرد ماں ہماں باید داشت

ایضاً (۵۰)

اسرار جہاں چنانکہ در دفتر ماست
چوں نیست درین مردم ناداں اہلی
گفتن نتواں ز آنکہ وبال سر ماست
گفتن نتواں ہر آنچہ در خاطر ماست

ایضاً (۵۱)

گویند کہ مے بماہ شعباں نہ رواست
شعباں و رجب ماہ خدا ایست و رسول
نہ نیز رجب کہ آں مہ خاص خدا ست
ماہ رمضاں خوریم کاں خاصۂ ماست

رباعی (۵۲)

چوں ہشیارم زمن طرب پنہان ست
چوں مست شوم در خرد م نقصان ست
حالیست میان مستی و ہشیاری
من بندۂ آنکہ زندگانی آن ست

ایضاً (۵۳)

زاں بادہ کہ عمر را حیاتے دگر است
پر کن قدحے گرچہ ترا دردسر است
بر نہ بکفم کہ کار عالم سمر است
بشتاب کہ عمرت اے پسر در گذر است

ایضاً (۵۴)

ہر گہ کہ غمے ملازم دل شود ت
یا قصۂ کار خویش مشکل شود ت
حال دل دیگرے بباید پرسید
تا خوشدلی تمام حاصل شود ت

ایضاً (۵۵)

در چشم محققاں چہ زیبا و چہ زشت
منزلگہ عاشقاں چہ دوزخ چہ بہشت
پوشیدن بیدلاں چہ اطلس چہ پلاس
زیر سر عاشقاں چہ بالین چہ خشت

ایضاً (۵۶)

عمرے بگل و بادہ بر فتیم بگشت
یک کار من از دور جہاں راست نگشت
از مے چو نشد ہیچ مرادم حاصل
از ہر چہ گذشتیم گذشتیم گذشت

ایضاً (۵۷)

بسیار بگشتیم بگرد در و دشت
اندر ہمہ آفاق بگشتیم بگشت (دویدیم)
از کس نشنیدیم کہ آمد زیں راہ
راہے کہ برفت راہ رو باز گشت

ایضاً (۵۸)

لعل تو مے مذاب و ساغر کانست
چشم تو پیالہ و شراب اش جانست
آں جام بلوریں کہ ز مے خندانست
اشکے است کہ خون دل دروپنہانست

ایضاً (۵۹)

بر تر ز سپہر خاطرم روز نخست
لوح و قلم و بہشت و دوزخ می جست

پس گفت مرا معلم از علم درست　　لوح و قلم و بہشت و دوزخ با تست

رباعی (۶۰)

بسیار بگشتیم بگرد در و دشت　　یک کار من از گشت ہمی نیک نگشت
در ناخوشی زمانہ بارے عمرم　　گر خوش بگذشت یکدمی خوش نگذشت

گر خوش نگذشت بارے خوش خوش گذشت

ایضاً (۶۱)

در پردہ اسرار کسے را رہ نیست　　زیں تعبیہ جان ہیچ کس آگہ نیست
جز در دل خاک ہیچ منزلگہ نیست　　افسوس کہ ایں فسانہ ہم کوتہ نیست

کیں شور کہ چنیں فسانہا

ایضاً (۶۲)

ہر سبزہ کہ برکنار جوئے رستہ است　　گویا ز لب فرشتہ خوئے رستہ است
ہاں بر سر سبزہ پا بخواری ننہی　　کاں سبزہ ز خاک لالہ روئے رستہ است

ایضاً (۶۳)

مے بر کف من نہ کہ دلم در تاب است　　ویں عمر گریز پائے چوں سیماب است
برخیز کہ بیداری دولت خواب است　　دریاب کہ آتش جوانی آب است

ایضاً (۶۴)

زانست کہ او نیست دریں راہ درست　　زیرا کہ

در دہر بر نہال تحقیق نرست　　زیرا کہ دریں راہ کسے نیست درست
ہر کس ز دہ دست عجز در شاخ سست　　امروز چو دی شناس و فردا چو نخست

ایضاً (۶۵)

آں بہ کہ دریں زمانہ کم گیری دوست　　با اہل زمانہ صحبت از دور نکوست
آں کس کہ بجملگی ترا تکیہ بدوست　　چوں چشم خرد باز کنی دشمنت اوست

ایضاً (۶۶)

اے آمدہ از عالم روحانی تفت　　حیراں شدہ در پنج و چہار و شش و ہفت
مے خور چو ندانی از کجا آمدہ　　خوش باش ندانی بکجا خواہی رفت

ایضاً (۶۷)

هر چند که از گناه بد بختم و زشت | نومید نیم چو بت پرستان ز کنشت
اما سحری که میرم از مخموری | میخواهم و معشوق چه دوزخ چه بهشت

(۶۸) رباعی

می گرچه بشرع زشت نامست خوشست | چون در کف شاهدی غلامست خوشست
تلخ است و حرامست خوشم می آید | دیریست که تا هر چه حرامست خوشست

(۶۹) ایضاً

چندین غم مال و حسرت دنیا چیست | هرگز دیدی کسی که جاوید بزیست
این یک نفسی که در تنت عاریتست | با عاریتی عاریتی باید زیست

(۷۰) ایضاً

روزی که شود اِذَا السَّمَاءُ انشَقَّت | واندم که بود اِذَا النُّجُومُ انکَدَرَت
من دامن تو بگیرم اندر عرصات | گویم صنما بِاَیِّ ذَنبٍ قُتِلَت

(۷۱) ایضاً

گر کار تو نیک است به تدبیر تو نیست | ور نیز بود نیز به تقصیر تو نیست
تسلیم و رضا پیشه کن و شاد بزی | چون نیک و بد جهان به تدبیر تو نیست

(۷۲) ایضاً

چون مردن تو مردن یکبارگی است | یکبار بمیر این چه بیچارگی است
خونی و نجاستی و مشتی رگ و پوست | درکار نبود این چه غمخوارگی است

(۷۳) ایضاً

ای مرد خرد حدیث فردا هوس است | در دهر زدن لاف سخنها هوس است
امروز چنین هر که خردمند کس است | داند که همه جهان چنین یک نفس است

(۷۴) ایضاً

خیام که خیمهای حکمت میدوخت | در کوره غم فتاد و ناگاه بسوخت
مقراض اجل طناب عمرش چو برید | دلال قضا برایگانش بفروخت

رباعی (۷۵)

در روے زمیں اگر مرا یک خشت است
گویند ترا دوجہ سے فردا نیست
آں دوجہ سے است گرچہ نامی زفتست
دزراءٔ و دستار زمریم رشتست

ایضاً (۷۶) [۱]

یک ہفتہ شراب خوردہ باشی پیوست
در مذہب ما شنبہ و آدینہ یک است
ہاں تا نہ نہی تو روز آدینہ زدست
جبار پرست باش نہ روز پرست

[۱] ے مدام

ایضاً (۷۷)

خارے کہ بزیر پاے ہر حیوانے ست
ہر خشت کہ بر کنگرۂ ایوانے ست
زلف صنمے و ابروے جانانے ست
انگشت وزیرے و سر سلطانے ست

ایضاً (۷۸)

دل سر حیات را کماہی دانست
امروز کہ با خودی ندانستی ہیچ
در موت ہم اسرار الٰہی دانست
فردا کہ ز خود روی چہ خواہی دانست

ایضاً (۷۹)

گر از پے شہوت و ہوا خواہی رفت
بنگر چہ کسے و از کجا آمدہ
از من خبرے کہ بینوا خواہی رفت
میداں کہ چہ میکنی کجا خواہی رفت

خبرت

ایضاً (۸۰)

نیکی و بدی کہ در نہاد بشر ست
با چرخ مکن حوالہ کاندر رہِ عقل
شادی و غمے کہ در قضا و قدر ست
چرخ از تو ہزار بار بیچارہ تر ست

ایضاً (۸۱)

ایں کوزہ چو من عاشق زاری بودست
ایں دستہ کہ در گردنِ او می بینی
در بند سر زلف نگاری بودست
دستے ست کہ در گردن یاری بودست

ایضاً (۸۲)

خیام زبہر گنہ ایں ماتم چیست
در خوردن غم فائدہ بیش و کم چیست

آنرا کہ گنہ نکرد غفراں نبود — غفراں ز برائے گنہ آمد غم چیست

رباعی (۸۳)

ہشدار کہ روزگار شور انگیز است — ایمن منشیں کہ تیغ دوراں تیز است
در کام تو گر زمانہ لوزینہ نہد — زنہار فرو مبر کہ زہر آمیز است

ایضاً (۸۴)

چوں آب بجوئبار و چوں باد بدشت — روزے دگر از عمر من و تو بگذشت
تا من باشم غم دو روزہ نخورم — روزیکہ نیامدست و روزیکہ گذشت

ایضاً (۸۵)

طاس فلک از بیش دلآرای تہیست — آسودہ دریں جہاں ندانم کیست
ایمن نفسے ز مرگ مے نتواں زیست — پس فائدہ درجہاں بفائدہ چیست

ایضاً (۸۶)

تا بازشناختم من ایں پاے ز دست — ایں چرخ فرومایہ مرا دست بہ بست
افسوس کہ در حساب خواہند نہاد — عمرے کہ مرا بے مے و معشوقہ گذشت

ایضاً (۸۷)

از ہر زہ بہر دے نمی باید تاخت — با نیک و بد زمانہ می باید ساخت
از طاس سک چرخ و کعبتین تقدیر — ہر نقش کہ پیدا شود آں باید باخت

ایضاً (۸۸)

با دشمن و دوست فعل نیکو نیکوست — بد کے کند آنکہ نیکیش عادت و خوست
با دوست چو بدکنی شود دشمن تو — با دشمن اگر نیک کنی گردد دوست

ایضاً (۸۹)

من ہیچ ندانم کہ مرا آنکہ سرشت — از اہل بہشت کرد یا دوزخ زشت
جامے و بتے و بربطے برلب کشت — ایں ہر سہ مرا نقد و ترا نسیہ بہشت

ایضاً (۹۰)

در دہ پسرا آن مے کہ جہان را تاب است		زان مے کہ گل نشاط را اعتبا است
بشتاب کہ آتش جوانی آب است		دریاب کہ بیداری دولت خواب است
(۹۱)	رباعی	
مے خور کہ مدام راحت روح تو اوست		آسائش جان و دل مجروح تو اوست
طوفان غم ار در آید از پیش و پست		در بادہ گریز کشتی نوح تو اوست
(۹۲)	ایضاً	
مے خوردن من نہ از برائے طرب است		نے بہر فساد و ترک دین و ادب است
خواہم کہ بہ بیخودی بر آرم نفسے		مے خوردن و مست بودنم زین سبب است
(۹۳)	ایضاً	
دنیا نہ مقام گشت نہ جائے نشست		فرزانہ در و خراب اولی تر مست
بر آتش غم ز بادہ آبے می زن		زان پیش کہ در خاک روی باد بدست
(۹۴)	ایضاً	
چون آمدنم بمن نہ بد روز نخست		وین رفتن بے مراد عزمی است درست
برخیز و میان ببند اے ساقی چست		کاندوہ جہان بمے فرو خواہم شست
(۹۵)	ایضاً	
گویند ترا چو سور با حور خوش است		من میگویم کہ آب انگور خوش است
این نقد بگیر و دست از آن نسیہ بشو		کآواز دہل شنیدن از دور خوش است
(۹۶)	ایضاً	
در فصل بہار اگر بتے حور سرشت		پر مے قدحے بمن دہد بر لب کشت
گرچہ بہ ہر کس این سخن باشد زشت		از سگ بترم اگر کنم یاد بہشت
(۹۷)	ایضاً	
مے نوش کہ عمر جاودانی این است		خود حاصلت از دور جوانی این است
ہنگام گل و مل است و یاران سرمست		خوش باش دمے کہ زندگانی این است

مے نشاط کہتا ہے کہ لوگ سمجھتے ہیں کہ میں شراب نشاط اور سرور حاصل کرنے کے واسطے پیتا ہوں حالانکہ میری مراد نہ کسب فساد کرنا ہے نہ ترک دین و ترک ادب کرنا بلکہ میرا دل چاہتا ہے کہ آلام دنیا سے میں تھوڑی دیر کے واسطے بیخبر ہو جاؤں

پیش آر قدح کہ بادہ نوشانِ صبوح　　آسودہ ز مسجد اندو فارغ ز کنشت

رباعی (۱۰۶)

اے مے لبِ لعل یار میدار بدست　　زاں رو کہ شگرف داری ایں کار بدست
زاں شد ز مے لعل قدح برخوردار　　کاورد بخونِ دل لب یار بدست

ایضاً (۱۰۷)

عشق ارچہ بلاست آں بلا حکم خداست　　بر حکم خدا ملامتِ خلق چراست
چوں نیک و بدِ خلق بتقدیرِ خداست　　پس روز پسیں حساب بندہ چراست

ایضاً (۱۰۸)

آباد خرابات ز مے خوردن ماست　　خونِ دو ہزار توبہ در گردن ماست
گر من نہ کنم گناہ رحمت چہ کند　　آرایشِ رحمت از گنہ کردن ماست

ایضاً (۱۰۹)

نہ لائقِ مسجدم نہ در خوردِ کنشت　　ایزد داند گلِ مرا از چہ سرشت
چوں کافرِ درویشم و چوں قحبہ زشت　　نہ دین و نہ دنیا و نہ امید بہشت

ایضاً (۱۱۰)

در ہر دشتے کہ لالہ زاری بودہ است　　آں لالہ ز خونِ شہریاری بودہ است
ہر برگ بنفشہ کز زمیں می روید　　خالیست کہ بر رخ نگاری بودہ است

ایضاً (۱۱۱)

با ما نگذارند دمے یارانت　　غم خوار شدم ز دست غمخوارانت
خورشید تو بر روزنِ ما چوں افتد　　کز ذرہ فزونست ہوادارانت

ایضاً (۱۱۲)

چوں دی و پریِ ما بہ بیکار گذشت　　شادی و غم و محنت و تیمار گذشت
امروز بآنچہ میسر شد خوش مے باش　　کیں نیز چنانچہ آمد انگار گذشت

ایضاً (۱۱۳)

سلہ عشق کو بلا کہا ہے گر وہ بلا خدا کا حکم ہے۔ پھر جب وہ خدا کا حکم ہے تو مخلوق عاشق کو ملامت کیوں کرتی ہے۔ جب ہر نیک و بد خدا ہی کی طرف سے ہے تو بندے سے حساب کیوں [illegible] آدمی [illegible] عجب حال [illegible] نہ قابل مسجد کے ہیں اور نہ بت خانے کے [illegible] معلوم نہیں خدا نے مجھے کس مٹی سے بنایا ہے [illegible]

از گردش چرخ هیچ مفهومم نیست
جز رنج زمانه هیچ مرسومم نیست
هر چند بکار خویش در می نگرم
عمری بگذشت و هیچ معلومم نیست

رباعی (۱۱۴)

پیش از من و تو لیل و نهاری بودست
گردنده فلک برای کاری بودست
زنهار قدم بخاک آهسته نهی
کان مردمک چشم نگاری بودست

ایضاً (۱۱۵)

در بزم خرد عقل دلیل سره گفت
در روم و عرب میمنه و میسره گفت
گر نا اهلی گفت که می ناسره است
(گوید) من چون شنوم چونکه خدایش سره گفت

نہ کہ شنوم زانکہ خداے

ایضاً (۱۱۶)

ساقی قدحی که هست عالم ظلمات
جز رای تو نیست در جهان آب حیات
از جان و جهان هرچه در عالم هست
مقصود توئی و بر محمد صلوات

ایضاً (۱۱۷)

ساقی می معرفت مرا مکرمت است
در مشرب بی معرفتان معصیت است
بی معرفت آدمی چه کار آید هیچ
مقصود ز آدمی همین معرفت است

ایضاً (۱۱۸)

ساقی فلک از بحر عطای تو کفی است
در کوی تو صد کعبهٔ جان در طرفی است
در کعبهٔ جان ز هی شرف گر بر کم
در دور ره کعبه هم بمیرم شرفیست

ایضاً (۱۱۹)

ساقی نظری که دل خوش از دیدن تست
جان شاد ز خوشه چینی خرمن تست
ناگفته دلست ضمیر ما میداند
جام جم عاشقان دل روشن تست

ایضاً (۱۲۰)

این گنبد لاجوردی زرین طشت
بسیار بگشت است و دگر خواهد گشت
یک چند ز اقتضای دوران قضا
ما نیز چو دیگران رسیدیم و گذشت

گذر گئی اور کچھ مجھے معلوم نہیں ۱۲

رباعی (۱۲۱)

این خاک که از خواجه بخاری بوده است
در وقت خود او بزرگواری بوده است
هر جا که قدم نهی یقین می پندار
کان دست کریم شہسواری بوده است

ایضاً (۱۲۲)

یک جرعه زمی ز ملک کاوس به است
وز تخت قباد و ملکت طوس به است
ہر نالہ کہ رندی بسحرگاه زند
از طاعت زاہدان سالوس به است

ہر نالہ کہ عاشقے برآرد بسحر

ایضاً (۱۲۳)

رفتم بخرابات بایمان درست
زنار مغان را بمیان بستم چست
شاگرد خرابات زبد نامی من
رختم بدر افگند و خرابات بشست

ایضاً (۱۲۴)

بتخانه و کعبه خانه بندگی است
ناقوس زدن ترانه بندگی است
محراب و کلیسا و تسبیح و صلیب
حقا که همه نشانه بندگی است

ایضاً (۱۲۵)

ساقی قدحی که کار عالم نفسی است
طرب
گر شادی زو یک نفس آن نیز بسی است
خوش باش ز هر چه پیش آید ز جهان
هرگز نشود چنانکه دلخواه کسی است

ایضاً (۱۲۶)

ساقی می ما ز عارض خوب تست
چشمت نرسد که چشمها در پی تست
سرچشمه فیض جز لب لعل تو نیست
صد خضر و مسیح جرعه نوش می تست

ایضاً (۱۲۷)

ساقی دل ما سوخته از مشتاقیست
باز آکه طبیب دردمندان ساقیست
جان و دل امید است مرا در قدمت
تا جان بودم امید داری باقیست

ایضاً (۱۲۸)

ساقی به بهشت اینهمه مشتاقی چیست
جنت می و ساقی بود و باقی چیست

اینجاست مے وساقی وآنجاست ہمیں		پس مرد و جہاں بہ نسے وساقی چیست
(۱۲۹)	رباعی	
ساقی دلِ من کہ شادی از غم نشناخت مے دہ کہ دمِ صبوح جاں بخش دم است		جز جام مے از نعیم عالم نشناخت کس غیر مسیح قدر ایں دم نشناخت
(۱۳۰)	ایضاً	
ساقی قدحے کہ آنکہ ایں خاک سرشت معمور بود بشاہد و بادہ جہاں		خط بر سر ما ز مستی و عشق نوشت موعود بود بکوثر و حور و بہشت
(۱۳۱)	ایضاً	
از منزل کفر تا بدیں یک نفس است ایں یک نفسِ عزیز را خوش می دار		وز عالمِ شک تا بیقیں یک نفس است کز حاصلِ عمرِ ما ہمیں یک نفس است
(۱۳۲)	ایضاً	
آں لعل گراں بہا ز کانی دگر است اندیشۂ این و آں خیالِ من و تست		واں دُر یگانہ را نشانی دگر است افسانۂ عشق را زبانی دگر است
(۱۳۳)	ایضاً	
امروز کہ نوبت جوانی من است عیبش مکنید زانکہ تلخ ست خوش ست	نوشم اگرچہ	مے نوشم ازانکہ کامرانی من است تلخست ازانکہ زندگانی من است
(۱۳۴)	ایضاً	
اے دل چو زمانہ می کند غمناکت بر سبزہ نشیں و خوش بزی روزے چند		ناگہ برود ز تن روانِ پاکت زاں پیش کہ سبزہ بر دمد از خاکت
(۱۳۵)	ایضاً	
جز حق حکمے کہ حکم را شاید نیست ہر چیز کہ ہست آں چناں می باید		ہستے کہ ز حکم او بروں آید نیست آں چیز کہ آں چناں نمی باید نیست
(۱۳۶)	ایضاً	

چوں لالہ بنوروز قدح گیر بدست	با لالہ رخے اگر ترا فرصت ہست
مے نوش نخور غصہ کہ ایں چرخ کہن	ناگاہ ترا چو خاک گرداند پست

(۱۳۷) رباعی

چوں باد بدست شد آدم چابک و چست	زاں پیش کہ بیچارہ تنم بود درست
از ضعف کنوں چوں نفس بیمار	می آیم و میروم و می ساکن و سست

(۱۳۸) ایضاً

بس خونِ کساں کہ چرخ بیباک بریخت	بس گل کہ برآمد از گل و پاک بریخت
بر حسن و جوانی اے پسر غرہ مشو	بس غنچہ ناشگفتہ بر خاک بریخت

(۱۳۹) ایضاً

ساقی قدحے کہ شمع دل در نگرفت	تا ز آتش مے زندگی از سر نگرفت
آہ از مے لعلت کہ بدیں بادۂ ناب	ہر کس کہ لبے نہاد لب بر نگرفت

(۱۴۰) ایضاً

ساقی عیش است و ماہ افروختہ است	مے دہ کہ فلک نکتہ آموختہ است
دانی کہ اجل چو برق خرمن سوز است	تا درنگری خرمن ما سوختہ است

(۱۴۱) ایضاً

ساقی چہ کنم کہ دل کبابم ز غمت ست	مدہوش ترا ز مست شرابم ز غمت ست
ہر چند کسے خرابم شرح دہم	باشد کہ بیش ازاں خرابم ز غمت ست

(۱۴۲) ایضاً

سیم ارچہ نہ مایۂ خردمنداں ست	بے سیم جہاں را باغ جہاں زنداں ست
از دست تہی بنفشہ سر بر زانو ست	و ز کیسۂ زر دہان گل خنداں ست

(۱۴۳) ایضاً

سر دفتر عالم معانی عشق است	سر بیت قصیدۂ جوانی عشق است
اے آنکہ خبر نداری از عالم عشق	ایں نکتہ بدانکہ زندگانی عشق است

رباعی (۱۴۴)

طوریست که صد هزار موسی دیداست — دیریست که صد هزار عیسی دیداست
قصریست که صد هزار قیصر بگذشت — طاقیست که صد هزار کسری دیداست

ایضاً (۱۴۵)

درمیکدهٔ عشق اجل اسم منست — رندی و پرستیدن می قسم منست
من جان جهانم اندرین دیر مغان — وین صورت کون جملگی جسم منست

ایضاً (۱۴۶)

در دهر مرا شراب و شاهد هوس ست — نه چشم و دلم منتظر پیش و پس است
در دل نه ز هشیاری و مستی خبرے — مقصود من از هر دو جهان یک نفس است

ایضاً (۱۴۷)

در وادی غیب چون دیدن هوس است — از غیب کسان نظر بریدن هوس است
زینسان که من احوال جهان می بینم — دامن ز زمانه درکشیدن هوس است

ایضاً (۱۴۸)

گر بر فلکی بخاک باز آ رندست — ور بر سر نازی به نیاز آ رندست
فی الجمله بشر تو جهل تا بتوانی — آزار مجوے تا نیاز آرندست

ایضاً نه تو بگذار جدل (۱۴۹)

درنائے فراغ غلغل مے چه خوش است — آواز سماع و ناله نے چه خوش است
در بر بت و لعبت و در سر مے ناب — فارغ ز غم زمانه هے هے چه خوش است

ایضاً (۱۵۰)

ساقی دل ما که دانهٔ مهر تو کاشت — مهر تو نهفته تا ابد خواهد داشت
دامن مفشان ز ناز بر اهل نیاز — کز دامن تو دست نخواهیم گذاشت

ایضاً (۱۵۱)

ساقی ز درت سفر نخواهیم گرفت — گر هم بکشی حذر نخواهیم گرفت

گیرم که ز خاک بر نگیری سر ما　　با سر زدہ تو بر نخواہیم گرفت

(۱۵۲) رباعی

ساقی به بزم گر بت یاقوت لب است　　در آب خضر بجاے آب عنب است
گر زہرہ بود مطرب و عیسیٰ ہمدم　　چوں دل نہ بجا بود نہ جلسہ طرب است

(۱۵۳) ایضاً

ساقی ز غمے کہ علت آں ساقی است　　دل بر کنم تا دمے از من باقی است
مشتاقم ازاں بدیدنت گستاخم　　گستاخی من ز غایت مشتاقی است

(۱۵۴) ایضاً

ساقی مہ رخسار تو جانان ہمہ است　　دلدار من است و دلستان ہمہ است
خورشید صفت نہ مہر و آب خوش است　　تنہا نہ از آن من کہ ز آن ہمہ است

(۱۵۵) ایضاً

در عشق تو از ملامتم ننگے نیست　　با بیخبران درین سخن جنگے نیست
آں شربت عاشقی ہمہ مرداں راست　　نامرداں را ازیں قدح رنگے نیست

(۱۵۶) ایضاً

گفتم کہ بگر درست باشد عہدت　　بر قاعدہ نخست باشد عہدت
کے دانستم کہ ہمچو بنیاد جہاں　　اے نور دو دیدہ سست باشد عہدت

(۱۵۷) ایضاً

گفتم کہ سر زلف تو بس سر خورد است　　گفتا کہ تو تن بہ اگر در خورد است
گفتم رونسے ز قامتت بر خورم　　گفتا کہ ز سروکے کسے بر خورد است

(۱۵۸) ایضاً

گویند مرا دوزخی باشد مست　　قولیست خلاف دل در آں نتواں بست
گر عاشق مست دوزخی خواہد بود　　فردا بینی بہشت ہمچوں کف دست

ایضاً

سنہ گر عاشق و میخوار (۱۵۹) بدوزخ باشند　　سنہ را چوں ل

فاسق خوانند مرد ما نم پیوست — برہن — من بیگنہم خیال شان بین کہ چہ ہست
بر من ز خلاف شرع ای اہل صلاح — زجہر — جز خمر و لواطت و زنا چیزی ہست

(۱۶۰) رباعی

دہ عقل ز نہ رواق و ز ہشت بہشت — ہفت اختر ام از شش جہت این نامہ نوشت
کز پنج حواس و چار ارکان و سہ روح — ایزد بدو عالم چو تو یک کس نسرشت

(۱۶۱) ایضاً

سیر دو جہان ز قدح مستان ست — خورشید ازل جام مہ تابان است
این نکتہ کہ در قلب جہان نہان ست — در شیشۂ می اگر بدانی آن است

(۱۶۲) ایضاً

بر روی تو زلف را اقامت ہوس ست — سر فتنہ روم را قیامت ہوس ست
زاہد پی تو محراب نشین شد چشمت — آن کافر ست را امامت ہوس ست

(۱۶۳) ایضاً

ساقی غم ما بلند آوازہ شدہ است — سرمستی ما برون ز اندازہ شدہ است
با موی سفید سرخوشم کز خط تو — پیرانہ سرم بہار دل تازہ شدہ است

(۱۶۴) ایضاً

ساقی بحیات چون کسی رہبر نیست — در پیر بود بہ از می و ساغر نیست
می ہمدم ماست زانکہ چون گرمی می — در آب حیات و چشمۂ کوثر نیست

(۱۶۵) ایضاً

ساقی نظری کہ دل ز اندیشہ تہی ست — شیران ہمہ رفتہ اند سر بیشہ تہی ست
ہر شب ز حباب کف زند شیشہ ز چرخ — ہر روز کہ در ما بود شیشہ تہی ست

(۱۶۶) ایضاً

ساقی گر خست ز جام جمشید بہ است — مردن برہست ز عمر جاوید بہ است
خاک قدمت کہ روز من و شب از وست — ہر ذرہ ز صد ہزار خورشید بہ است

یہ رباعی اپنے محبوب کی تعریف میں کہتا ہے کہ جس وہ عقل یعنی عقول عشرہ چودہ نو فلک یعنی نو آسمان اور ہشت بہشت سے سات ستارے یعنی [illegible] کی تعریف [illegible] اور ارکان اربعہ [illegible] میں کوئی [illegible] پیدا نہیں ہوا ہی ۱۲ [illegible] مراد اہل عشرت جماعت [illegible] کہتا ہے کہ [illegible] پیدا ور چرخ کے شیشہ میں حباب ہی حباب ہے [illegible] ہمارا دور

رباعی (۱۶۷)

ساقی که لبش مفرح یاقوت است | دل را غم او قوت و جان را قوت است
هر کس که نشد کشته بطوفانِ غمش | در کشتی نوح زنده در تابوت است

ایضاً (۱۶۸)

ای ساقی از آں مے که دل و دین منست | پُر کن قدحے که جان شیرین منست
گر نیست شراب خوردن آئین شما | معشوقه بجام خوردن آئین منست

ایضاً (۱۶۹)

در ہیچ سرے نیست که اسرارے نیست | دل را خبر از اندک و بسیارے نیست
ہر طائفه از رهِ بدر راہے در پیش | کرفت | الّا رهِ عشق را که سالارے نیست

ایضاً (۱۷۰)

گل گفت که از لقاے من دیرے نیست | چندین ستم گلاب‌گر با وے چیست
بلبل بزبان حال با او مے گفت | یک روز که خندید که سالے نگریست

ایضاً (۱۷۱)

بدنامی من ز عرش و کرسی بگذشت | وین عمر عزیز نیز از سی بگذشت
فی الجمله خوشی نیست اگر دست دهد | صد کاسه پیاپے که عروسی بگذشت

ایضاً (۱۷۲)

ساقی دل من زمرده فرسوده تر است | گو زیر زمیں ز من دل آسوده تر است
ہر چند بخون دیده دامن شویم | دامان ترم ز دیده آلوده تر است

ایضاً (۱۷۳)

ساقی مدد از غم توام آه که نیست | صبرم ز رخت حق ست آگاه که نیست
مقصود منی و جز تو کس در دل من | والله که نیست ثم بالله که نیست

ایضاً (۱۷۴)

ساقی دل من ز دست اگر خواهد رفت | بحر است کجا ز خود بدر خواهد رفت

صوفی که چو ظرف تنگ از خویش پرست
یک جرعه اگر دهی بسر خواهد رفت

رباعی (۱۷۵)

ساقی گل و سبزه بس طربناک شده است
دریاب که هفته دگر خاک شده است
می نوش و گلے بچین که تا در نگرے
(چوں) گل خاک شده است و سبزه خاشاک شده است

ایضاً (۱۷۶)

ساقی مے کہنه یار دیرین من است
بے دختر رز عیش نه آئین من است
گویند که باده خوار را دینے نیست
من باده خورم که باده خود دین من است

ایضاً (۱۷۷)

ساقی که بلا کم ز غم هجرانست
هر جا که روی دست من و دامانست
رفتے و هزار دل هلاک از غم تست
باز آے که صد هزار جاں قربانست

ایضاً (۱۷۸)

در عالم بیوفا که منزل گه ماست
بسیار بجستم بقیاسی که مراست
چوں روے تو ماه نیست روشن گفتم
چوں قد تو سرو نیست میگویم راست

ایضاً (۱۷۹)

آں باده که قابل صورهاست بذات
گاہے حیواں می شود و گاه نبات
تا ظن نبری که هست گردد هیهات
موصوف بذاتست اگر نیست صفات

ایضاً (۱۸۰)

عمریست که مداحی مے ورد من است
اسباب مے است هر چه در گرد من است
زاهد اگر استاد تو عقل است اینجا
خوش باش که استاد تو شاگرد من است

ایضاً (۱۸۱)

در صومعه و مدرسه و دیر و کنشت
ترسنده دوزخ اند و جویاے بهشت
آں کس که ز اسرار خدا با خبر است
زیں تخم درا ندروں دل هیچ نکشت

ایضاً (۱۸۲)

امروز که آوان جوانی من است
می نوش کنم زقدح چه جای جام است
هر روز اگر یک قدح می نخوردی
اگر تو امروز دو خور که سیدالایام است

رباعی (۱۸۳)

ترکیب طبائع چو بکام تو دمی ست
خوش باش اگر چه بر تو هر دم ستمی است
با اہل خرد نشین که اصل من و تو
گردی و شرارے و نسیمے و نمے است

خاک، آگ، ہوا، پانی

ایضاً (۱۸۴)

یا مطرب و مے حور سرشتے گر ہست
یا آب روان و کشتی گر ہست
بزین مطلب دوزخ فرسودہ متاب
حقا که جز این نیست بہشتی گر ہست

ایضاً (۱۸۵)

دنیا دیدی و ہر چہ دیدی ہیچ است
وان نیز کہ گفتی و شنیدی ہیچ است
سرتاسر آفاق دویدی ہیچ است
وان نیز کہ در خانہ خزیدی ہیچ است

ایضاً (۱۸۶) اے بیخبر شکل مجسم — دیں طارم زبرجد ایتم

ہیہات کہ این جسم مجسم ہیچ است
دین دایرہ و سطح مجسم ہیچ است
دریاب کہ در کشاکش موت و حیات
وابستہ یکدمیم و آنہم ہیچ است

ایضاً (۱۸۷) خوش باش کہ در نشیمن کون و فساد

در عالم خاک پاشیدم و رفت
صد دشمن و دوست برتراشیدم و رفت
با چون تو چراغ تو مرا کار نیست
چندانکہ بدانستی بپاشیدم و رفت

ایضاً (۱۸۸)

مے خور کہ بزیر گل بسے خواہی خفت
بے مونس و بے رفیق و بے ہمدم و جفت
زنہار بکس مگو تو این راز نہفت
ہر لالہ کہ پژمردہ نخواہد بشگفت

ایضاً (۱۸۹)

مے میخورم و مخالفان از چپ و راست
گویند مخور بادہ کہ دین را اعداست
چون دانستم کہ مے عدوے دین است
واللہ بخورم خون عدو را کہ رواست

(۱۹۰)	رباعی	
دورانِ جہاں بے مے و ساقی ہیچ است		بے زمزمۂ نائے عراقی ہیچ است
ہرچند در احوال جہاں مے نگرم		حاصل ہمہ عشرت است و باقی ہیچ است
(۱۹۱)	ایضاً	
ابر آمد و باز بر سر سبزہ گریست		بے بادۂ ارغواں نمی باید زیست
امروز کہ ایں سبزہ تماشاگہ ماست		تا سبزۂ خاک ما تماشاگہ کیست
(۱۹۲)	ایضاً	
دریاب کہ از روح جدا خواہی رفت		در پردۂ اسرار خدا خواہی رفت
مے خور کہ ندانی ز کجا آمدۂ		خوش زی چو ندانی کہ کجا خواہی رفت
(۱۹۳)	ایضاً	
بر چہرۂ گل شبنم نوروز خوش است		در صحنِ چمن روئے دل افروز خوش است
از دے کہ گذشت ہرچہ گوئی خوش نیست		خوش باش و ز دی مگو کہ امروز خوش است
(۱۹۴)	ایضاً	
یزداں چو گلِ وجودِ ما را آراست		دانست ز فعل ما چہ برخواہد خاست
بے حکمش نیست ہر گناہے کہ مراست		پس سوختنِ قیامت از بہر چہ خواست
(۱۹۵)	ایضاً	
بر لوح نشان بودنی ہا بوداست		پیوستہ قلم ز نیک و بد آسودہ است
اندر تقدیر آنچہ بایست بداد		غم خوردن و کوشیدن ما بیہودہ است
(۱۹۶)	ایضاً	
ترس اجل و بیم فنا ہستی تست		ورنہ ز فنا شاخ بقا خواہد رست
من از دم عیسوی شدم زندہ بجاں		مرگ آمد و از وجود ما دست بشست
(۱۹۷)	ایضاً	
باہر بد و نیک راز نتوانم گفت		کوتہ سخنم دراز نتوانم گفت

لوح سے مراد لوح محفوظ یعنی جو کچھ کہ ہونے والا ہے وہ لوح محفوظ پر لکھا گیا اور جو کچھ ہونے والا ہے قلم وہ سب کچھ لکھ چکا ہے ہماری کوشش اور جستجو بیکار اور فضول ہے۔ عبدالباری آسی

جائے دارم کہ شرح نتوانم داد		رازے دارم کہ باز نتوانم گفت

(۱۹۸) رباعی

با بادہ نشیں کہ ملک محمود این است		وز چنگ شنو کہ لحن داؤد این است
از آمدہ و رفتہ دگر یاد مکن		حالے خوش باش زانکہ مقصود این است

(۱۹۹) ایضاً

گردوں کمرے ز عمر فرسودۂ ماست		جیحوں اثرے ز چشم پالودۂ ماست
دوزخ شررے ز رنج بیہودۂ ماست		فردوس دمے ز وقت آسودۂ ماست

(۲۰۰) ایضاً

در خواب بدم مرا خردمندے گفت		کز خواب کسے را گل شادی نشگفت
کارے چہ کنی کہ با اجل باشد جفت		برخیز کہ زیر خاک می باید خفت

(۲۰۱) ایضاً

چوں چرخ بکام یک خردمند نگشت		خواہی تو فلک ہفت شمر خواہی ہشت
چوں باید مرد آرزو ہا ہمہ ہیچ		چہ مور خورد بگور چہ گرگ بدشت

(۲۰۲) ایضاً (ترجمہ ہشت)

شادی مطلب کہ حاصل عمر دمے است		ہر ذرہ ز خاک کیقبادے و جمے است
احوال جہان و اصل این عمر کہ ہست		خوابے و خیالے و فریبے و دمے است

(۲۰۳) ایضاً

ایں کہنہ رباط را کہ عالم نام است		آرامگہ ابلق صبح و شام است
بزمی است کہ وا ماندۂ صد جمشید است		قصریست کہ تکیہ گاہ صد بہرام است

(۲۰۴) ایضاً

بلبل چو بباغ نالہ بر دست گرفت		می باید ہمچو لالہ بر دست گرفت
زاں پیش کہ مردماں مرا از سر جہل		گویند فلاں پیالہ بر دست گرفت

۲۰۵ ایضاً

یارب تو کریمی و کریمی کرم است — عاصی ز چہ رو برون ز باغ ارم است
با طاعتم ار ببخشی آن نیست کرم — با معصیتم اگر ببخشی کرم است

(۲۰۶) رباعی

اکنون کہ گل سعادتت پربار است — دست تو ز جام مے چرا بیکار است
مے خور کہ زمانہ دشمن غدار است — دریافتن روز چنیں دشوار است

(۲۰۷) ایضاً — روز عشرت ۱۲

مہتاب بنور دامن شب بشگافت — مے خور کہ دمے خوشتر ازاں نتوان یافت
خوش باش و میندیش کہ مہتاب بسے — اندر سر خاک یک بیک خواہد یافت

(۲۰۸) ایضاً

پیش از من و تو مرد و بسے زن بودست — کافاق ز جملہ شاں مزین بودست
زنہار کہ تن تو خاک گرد زیرا — خاک تو دگر ہزارہ تن بودست

(۲۰۹) ایضاً — از تو بسے مرد

از باد صبا دلم چو بوئے تو گرفت — ما را بگذاشت جستجوئے تو گرفت
اکنون ز منش ہیچ نمے آید یاد — بوئے تو گرفتہ بود خوئے تو گرفت

(۲۱۰) ایضاً

آں قصر کہ بہرام درو جام گرفت — آہو بچہ کرد و شیر آرام گرفت — از روبچہ
بہرام کہ گور می گرفتے ہمہ عمر — بنگر کہ چگونہ گور بہرام گرفت — دائم

(۲۱۱) ایضاً

با حکم خدا بجز رضا در نگرفت — با خلق بجز روئے مدارا در نگرفت
ہر حیلہ کہ در تصور عقل آید — کردیم ولیک با قضا در نگرفت

(۲۱۲) ایضاً

کم گوئے کہ فضل حق بآسانی نیست — از تو بہ گوئے کانچہ میدانی نیست
چندیں پسر شکر لب و شیریں گو — چوں تو بہ تواں کرد مسلمانی نیست — تر

رباعی (۲۱۳)

سحر از رخ خود ز ابر نوروز بشست
برخیز و بہ جام بادہ کن عہد درست
با سبز خطے بہ سبزہ زارے مے خور
بر یاد کسے کہ سبزہ از خاکش رُست

ایضاً (۲۱۴)

تا چند زنم بروے دریا خشت (غرقم)
نومید نیم چو بت پرستاں ز کنشت
امشب من و سیمبر جواناں کنشت
میخواہم و معشوق چہ دوزخ چہ بہشت

ایضاً (۲۱۵) خیام کہ گفت دوزخی خواہد بود
کہ رفت بہ دوزخ و کہ اندر بہشت

ہر کو رقمے ز عقل در دل بنگاشت
یک دم ز عمر خویش ضائع نگذاشت
یا در طلب رضائے یزداں کوشید
یا راحت جاں گزید ساغر برداشت

ایضاً (۲۱۶)

اے وائے بر آں دل کہ در و سوزے نیست
سودا زدۂ مہر دل افروزے نیست
روزے کہ تو بے عشق بسر خواہی برد (بازدہ)
ضائع تر از آں روز ترا روزے نیست

ایضاً (۲۱۷)

من بندۂ عاصیم رضائے تو کجاست
تاریک دلم نور و صفائے تو کجاست
ما را تو بہشت اگر بہ طاعت بخشی
ایں مزد بود لطف و عطائے تو کجاست

ایضاً (۲۱۸)

تا کے ز چراغ مسجد و دود کنشت
تا کے ز زیان دوزخ و سود بہشت
رو بر سر لوح بیں کہ استاد قضا
اندر ازل انچہ بودنی بود نوشت

ایضاً (۲۱۹)

ہر دل کہ درو مایۂ تجرید کم است
بیچارہ ہمہ عمر ندیم ندم است
جز خاطر فارغ کہ نشاطے دارد
باقی ہمہ عمر ہر چہ ہست اسباب غم است

ایضاً (۲۲۰)

در مجلس ما ہر ساز مستی پست است
نہ چنگ و نہ نائے و نہ دلم در دست است

سلہ بروے دریا غرق ہونے سے مراد بیہودہ کام کرنا کنشت بتخانہ
سلہ مطلب یہ کہ جو لوگ عقلمند ہیں وہ تھوڑی سی اپنی زندگی کا ایک دن بھی ضائع نہیں کیا یا تو وہ خدا کی رضا کی کوشش میں رہے یا عیش دنیوی میں مصروف رہے
سلہ جو دل کہ ایسی تجربہ کی خواہش نہیں ہر دم ہر وقت پشیمان رہتا ہے [illegible] تمام [illegible] چیزیں باعث رنج [illegible] عبد الباری آسی

راندن ہمہ ترک مے پرستی کردند	جز محتسب شہر کہ دائم مست است
(۲۲۱)	رباعی
از مار مقلے بسعی ساقی ماندہ است	وز صحبت عمر بیوفا قی ماندہ است
از بادۂ دوشش یک منے بیش نماند	از عمر ندانم کہ چہ باقی ماندہ است
(۲۲۲)	ایضاً
نفست بسگ خانہ ہمی ماند راست	جز بانگ میان تہی از و ہیچ نخاست
رو بہ صفت است خواب خرگوش دہد	آشوب پلنگ دارد و گرگ و غاست
(۲۲۳)	ایضاً
پُرخون ز فراقت جگری نیست کہ نیست	شیدائے تو صاحب نظری نیست کہ نیست
با آنکہ نداری سر سودائے کسے	سودائے تو در ہیچ سری نیست کہ نیست
(۲۲۴)	ایضاً
از آتش ایں طائفہ جز دودے نیست	وز ہیچ کسم امید بہبودے نیست
دستے کہ ز دست چرخ بر سر دارم	در دامن ہر کہ میزنم سودے نیست
(۲۲۵)	ایضاً
بیگانہ اگر وفا کند خویش من است	ور خویش جفا کند بداندیش من است
گر زہر موافقت کند تریاق است	ور نوش مخالفت کند نیش من است
(۲۲۶)	ایضاً
تا بتوانی غم جہاں ہیچ مسنج	بر دل منہ از آمدہ و نا آمدہ رنج
خوش میخور و مے بخش در ایں دار سپنج	با خود نبری گرچہ بسے داری گنج
(۲۲۷)	ایضاً
بنگر ز جہاں چہ طرف بربستم ہیچ	وز حاصل عمر چیست در دستم ہیچ
شمع طربم ولے چو بنشستم ہیچ	من جام جمم ولے چو بشکستم ہیچ
(۲۲۸)	ایضاً

گو مطرب و مے تا بہم داد صبوح ۔۔ خوش وقت دلی کہ مے کند یاد صبوح
ما را بجہاں سہ چیز می باید خوش ۔۔ سرمستی و عاشقی و سفر یاد صبوح

رباعی (۲۲۸)

اے عارض تو نہادہ بر نسرین طرح ۔۔ روئے تو فگندہ بر بتان چین طرح
دے غمزۂ تو دادہ شہ بابل را ۔۔ اسپ و رخ و فیل و بیذق و فرزین طرح

ایضاً (۲۲۹) چوں عمر ہمی رود

چوں می گذرد عمر چہ شیریں چہ تلخ ۔۔ پیمانہ چو پر شود چہ بغداد و چہ بلخ
مے نوش کہ بعد از من و تو ماہ بسے ۔۔ از سلخ بغرہ آید و از غرہ بسلخ

ایضاً (۲۳۰)

قدر گل و مل بادہ پرستاں دانند ۔۔ نے تنگدلان و تنگدستاں دانند
از بیخبرے بیخرداں معذوراند ۔۔ ذوقیست دریں بادہ کہ مستاں دانند

ایضاً (۲۳۱)

ز آوردن من نبود گردوں را سود ۔۔ وز بردن من جاہ و جلالش نفزود
وز ہیچ کسے نیز دو گوشم نشنود ۔۔ کا وردن و بردن من از بہر چہ بود

ایضاً (۲۳۲)

بوئے خوش گل بزخم خارے ارزد ۔۔ گر بادہ خوری ہم بخمارے ارزد
یار یکہ از و ہزار جاں تازہ شود ۔۔ انصاف بدہ کہ انتظارے ارزد

ایضاً (۲۳۳)

آنکس کہ زمین و چرخ و افلاک نہاد ۔۔ بس داغ کہ او بر دل غمناک نہاد
بسیار لب چو لعل و زلفین چو مشک ۔۔ در طبل زمین و حقۂ خاک نہاد

ایضاً (۲۳۴)

خورشید کمند صبح بر بام افگند ۔۔ کیخسرو روز بادہ در جام افگند
مے خور کہ منادی سحر گہ خیزاں ۔۔ آوازہ اشربوا در ایام افگند

(۲۳۵) رباعی

نہ دفتر و منبر

دستِ چو منے که جام و ساغر گیرد | حیف است که آں زیاده کمتر گیرد
تو زاہدِ خشکی و منم فاسق تر | آتش نشنیده ام که در تر گیرد

(۲۳۶) ایضاً

زاں پیش که نامِ تو ز عالم برود | مے خور که چو مے بدل غم برود
بکشائے سرِ زلف بتے بند زبند | زاں پیش که بندِ بندت از ہم برود

(۲۳۷) ایضاً

در ملک تو از طاعتِ من ہیچ فزود | وز معصیتے که رفت نقصانے بود
بگذار و مگیر زانکه معلومم شد | گیرندهٔ دیری و گذارندهٔ زود

(۲۳۸) ایضاً

چوں رزق تو آنچه عدل قسمت فرمود | شؤنز | یک ذره نه کم شد و نخواہد افزود
آسوده ز ہر چه ہست می باید شد | آزاده ز ہر چه نیست می باید بود

(۲۳۹) ایضاً

جانم بفدائے آنکه او اہل بود | سر در قدمش اگر نہم سہل بود
خواہی که بدانی بیقیں دوزخ را | دوزخ بجہاں صحبتِ نا اہل بود

(۲۴۰) قطعه

آناں که کہن شدند و آناں که نوند | مبتاد | ہر یک بمراد خویش یک یک بدوند
ایں سفله جہاں بکس نماند جاوید | رفتند و روند و دیگر آیند و روند

(۲۴۱) رباعی

مے گرچه حرام ست ولے تا که خورد | وانگاه چه مقدار و دگر با که خورد

[illegible]

انجاکہ کہ ایں چہار شرط آمد جمع | گر | پس مے نخورد مردم دانا کہ خورد

ہرگاہ کہ ایں سہ شرط (۲۴۲) شد راست بگو | رباعی |

آنہا کہ فلک[1] دیدہ و دہر آرایند | ریختہ | آیند و روند و باز در دہر آیند
در دامنِ آسماں و در زیرِ زمیں | | خلقی ست کہ تا خدای دہر آسایند

(۲۴۳) | ایضاً | کہ تا خدا نمیر د زایند

ایں قافلۂ عمر عجب می گذرد | | دریاب دمیکہ باطرب می گذرد
ساقی غمِ فردای قیامت چہ خوری | | پیش آر پیالہ کہ شب می گذرد

(۲۴۴) | ایضاً |

آنہا کہ درآمدند و در جوش شدند | | آشفتۂ ناز و طرب نوش شدند
خوردند پیالہ و مدہوش شدند | | وز خواب عدم جملہ ہم آغوش شدند

(۲۴۵) | ایضاً |

بر چشمِ تو عالم ارچہ می آرایند | | مگرو تو بدانکہ عاقلاں نگرایند
بسیار چو تو شوند و بسیار آیند | | بربای نصیب خویش کت بربایند

(۲۴۶) | ایضاً |

پوسیدہ[2] مرقع اند ایں خامی چند | | نارفتہ رہِ صدق و صفا گامی چند
بگرفتہ ز طامات الف لامی چند | | بدنام کنندۂ نکو نامی چند

(۲۴۷) | ایضاً |

آں کس[3] کہ گنہ نزدِ او سہل بود | | ایں نکتہ بگوید آں کہ او اہل بود
علمِ ازلی علتِ عصیاں کردن | خواندن | نزدیک حکیم غایتِ جہل بود

(۲۴۸) | ایضاً | ندارند کہ جو آں شبہہ سہل بود

سرّ ہمہ دانای فلک میداند | | گو موی بموی رگ برگ میداند
گیرم کہ بزرق خلق را بفریبی | | با او چہ کنی کہ یک بیک میداند

(۲۴۹) | ایضاً |

[1] مراد رباعی کی یہ ہے کہ آمد و رفت اور مرنے جینے کا سلسلہ تا بنام قیامت باقی رہیگا ۱۲

[2] پوسیدہ مرقع۔ یعنی وہ لوگ جو پھٹی پرانی گدڑیاں پہنے پھرتے ہیں اور در اصل کچھ بھی نہیں ہیں پیشانی پر الف [illegible]

[3] [illegible]

چوں کار نہ بر مرادِ ما خواہد بود
اندیشہ و جہد ما کجا دارد سود
پیوستہ نشستہ ایم در حیرت آنکہ
دیر آمدہ ایم و رفت میباید زود

(۲۵۰) رباعی

ایں چرخ جفا پیشہ دغاے بنیاد
ہرگز گرہ بستہ کس را نکشاد
ہر جا کہ دلے دید کہ داغے دارد
داغے دگرش بر سر آں داغ نہاد

(۲۵۱) ایضاً

آں مرد نیم کز عدمم بیم آید
آں نیم مرا خوشتر ازیں نیم آید
جانیست بعاریت مرا داد خدا
تسلیم کنم چو وقت تسلیم آید

(۲۵۲) ایضاً

ار واقعہ ترا خبر خواہم کرد
واں را بدو حرف مختصر خواہم کرد
با عشق تو در خاک فرو خواہم شد
با مہر تو سر ز خاک بر خواہم کرد

(۲۵۳) ایضاً

عاقل غم و اندیشہ لاشے نخورد
جز جام لبالب پیاپے نخورد
غم در دل و بادہ در صراحی باشد
خاکش بسر آنکہ غم خورد مے نخورد

(۲۵۴) ایضاً

کم کن طمع جہاں کہ باشی خرسند
از نیک و بد زمانہ بگسل پیوند
خوش باش چنانکہ ہست این دور فلک
ہم بگذرد و نماند ایں دوری چند

(۲۵۵) ایضاً

در عالم جاں بہوش میباید بود
در کار جہاں خموش میباید بود
تا چشم و زبان و گوش بر جا باشد
بے چشم و زبان و گوش میباید بود

(۲۵۶) ایضاً

ایں کوزہ گراں کہ دست در گل دارند
عقل و خرد و ہوش بر آں بگمارند
مشت و لگد و طپانچہ تا چند زنند
خاکے بدہان است چہ می پندارند

ہے زنانی بنیاد
وہ کہ جسکی بنیاد دغا پر ہو
یعنی آسمان کی بنیاد ہی
دغا پر ہو اسکی حالت یہ ہو
ایک داغ اسکا چھپا نہیں
ہوتا کہ دوسرا داغ دیدیتا
ہے ہے عالم جان سے
مراد دنیا یعنی دنیا ایسی
جگہ ہے کہ اسکی سیر
دیکھ کر بولنے کا فائدہ ہی
یہاں گونگا بہرا بنکر رہنا
چاہیے ۱۲ ہے یہ کوزہ گر
جو کوزہ بنانے کی مٹی کو
برابر کوٹتے پیٹتے رہتے ہیں
معلوم کیا سمجھتے ہیں
در اصل یہ مٹی بڑے بڑے
اولوالعزم لوگوں کی
خاک ہے ۱۲ عبد الباری
آسی

رباعی (۲۵۷)

لب بر لب کوزه ہیچ دانی مقصود … یعنی لب من نیز چو لبهاے تو بود
آخر چه وجود من نماند موجود … لبهات چنیں شود بفرمان ودود

ایضاً (۲۵۸)

شبنیست که عقل در تحیر نه شود … وز گریه کنار من پُر از در نه شود
پُر مے نشود کاسۂ سر از سودا … آں کاسه که سرنگوں بود پُر نه شود

ایضاً (۲۵۹) … ن: از جیم کمال

آنها که محیط فضل و آداب شدند … در کشف علوم شمع اصحاب شدند
ره زیں شب تاریک نبردند بروں … گفتند فسانۂ و در خواب شدند

ایضاً (۲۶۰)

آنها که اسیر عقل و تمیز شدند … در حسرت ہست و نیست ناچیز شدند
رو با خبراں تو آب انگور گزیں … کایں بے خبراں بغوره مویز شدند

ایضاً (۲۶۱)

پیری سر ر سالے بے صوابی دارد … گلنار رخسم برنگ آبی دارد
بام و در و چار رکن دیوار وجود … ویراں شد و روے در خرابی دارد

ایضاً (۲۶۲)

آں عقل که در راہِ سعادت پوید … روزے صد بار خویش را میگوید
دریاب تو ایں یکدمه صحبت که نه … آں تره که بدروند و دیگر روید

ایضاً (۲۶۳) … اکنوں دلم عمر

تا بود دلم ز عشق محروم نه شد … کم بود ز اسرار که مفهوم نه شد
اکنوں که همی بنگرم از روے خرد … معلوم شد که ہیچ معلوم نه شد

ایضاً (۲۶۴) … عمر تم بگذشت و

تا بر ده بصبح در طلب شامے چند … نه نهاده بروں ز خویشتن گامے چند

درکسوت خاص آمدهٔ عامے چند — بدنام کنندهٔ نکونامے چند

رباعی (۲۶۵)

من بادهٔ جام یک منی خواهم کرد — خود را بدو جام مے غنی خواهم کرد
اول سه طلاق عقل و دیں خواهم گفت — پس دختر رز را بزنی خواهم کرد

ایضاً (۲۶۶)

تا چند اسیر رنگ و بو خواهی شد — چند از پے ہر زشت و نکو خواهی شد
گر چشمهٔ زمزمی و اگر آب حیات — آخر بدل خاک فرو خواهی شد

ایضاً (۲۶۷)

د: صفات تو

آں کاسه گرے که کاسهٔ سرہا کرد — در کاسه گری صنعت خود پیدا کرد
بر خوانِ وجود ما نگوں کاسه نهاد — واں کاسهٔ سرنگوں ترا رسوا کرد

ایضاً (۲۶۸)

اجرام که ساکنان ایں ایوانند — اسباب تردد خردمندانند
ہاں تا سر رشتهٔ خرد گم نکنی — گم — کانانکه مدبرانند سرگردانند

ایضاً (۲۶۹)

ہر صبح که روے لاله شبنم گیرد — بالاے بنفشه در چمن خم گیرد
زانصاف مرا ز غنچه خوش می آید — گر دامن خویشتن فراہم گیرد

ایضاً (۲۷۰)

وقتیست که از سبزه جہاں آرایند — موسیٰ صفتاں شاخ کف بنمایند
عیسیٰ نفساں ز خاک بیروں آیند — ور چشم سحاب دیده با کشایند

ایضاً (۲۷۱)

د: چشمها

در دہر ہر آنکه نیم نانے دارد — وز بہر نشست آشیانے دارد
نے خادم کس بود نه مخدوم کسے — گو شاد بزی که خوش جہانے دارد

ایضاً (۲۷۲)

گردوں ز زمین ہیچ گلے بر نارد — کش نشکند و باز بگل نسپارد
گر ابر چو آب خاک را بردارد — تا حشر ہمہ خون عزیزاں بارد

(۲۷۳) رباعی

زاں سبزہ کہ بر پیر دہقاں دارد — پرکن کہ دلم میل فراواں دارد
از سر گل آرزو بدر کن کہ جہاں — در زیر گل آرزو فراواں دارد

(۲۷۴) ایضاً

روزے کہ جزاے ہر صفت خواہد بود — قدر تو بقدر معرفت خواہد بود
در حسن صفت کوش کہ در روز جزا — حشر تو بصورت صفت خواہد بود

(۲۷۵) ایضاً

زاں پیش کہ غمہات شبیخوں آرند — فرماے کہ تا بادۂ گلگوں آرند
تو زر نۂ اے غافل ناداں کہ ترا — در خاک نہند و باز بیروں آرند

(۲۷۶) ایضاً

چوں مردہ شوم خاک مرا گم سازند — احوال مرا عبرت مردم سازند
پس خاک گلم بہ بادہ آغشتہ کنند — وز کالبدم خشت سر خم سازند

(۲۷۷) ایضاً

قومے ز گزاف در غرور افتادند — قومے ز پے حور و قصور افتادند
معلوم شود چو پردہا بردارند — کز کوے تو دور دور افتادند

(۲۷۸) ایضاً

توبہ نکند ہر کہ شبانش باشد — از بادہ کہ چوں آب حیاتش باشد
اندر رمضاں اگر کسے توبہ کند — باید ز نماز ہا نجاتش باشد

(۲۷۹) ایضاً

مے باید خورد و کام دل باید راند — در دل نتوانم رخصتا مذروہ نشاند
ہموارہ کتاب صرفت بیاید خواند — پیداست کہ چند در جہاں خواہی ماند

رباعی (۲۸۰)

وقتے کہ طلوع صبح ازرق باشد | درکف | باید بکفت جام مروق باشد
گویند کہ حق تلخ بود در افواہ | | باید کہ بدیں دلیل مے حق باشد

ایضاً (۲۸۱)

از بادۂ شب اگر خمارم نبود | | مے خوردن روز اختیارم نبود
گفتی بکن اختیار مے خوردن روز | وز | ور خوردن روز بخت یارم نبود

بکن — ایضاً (۲۸۲) — نہ اختیارم

در دہر چو آوازۂ گل تازہ دہند | | فرمائے بتا کہ مے باندازہ دہند
از دوزخ و از بہشت و از حور و قصور | | فارغ بنشیں کہ آں بآوازہ دہند

ایضاً (۲۸۳) — نہ خود

گویند بہشت و حور عین خواہد بود | | وانجا مے ناب و انگبیں خواہد بود
گر ما مے و معشوق پرستیم رواست | | چوں عاقبت کار ہمیں خواہد بود

ایضاً (۲۸۴)

آں روز کہ توسن فلک زیں کردند | | آرایش مشتری و پرویں کردند
ایں بود نصیب ما ز دیوان قضا | | ما را چہ گنہ قسمت ما ایں کردند

نتیجہ (۲۸۵) ایضاً — نہ نصیب

آنہا کہ کشندۂ شراب نابند | | وانہا کہ بشب مدام در محرابند
بر خشک کسے نیست ہمہ در آبند | | بیدار یکے است دیگران در خوابند

ایضاً (۲۸۶)

مے خور کہ چمن بسے سہا خواہد شد | | خوش زی کہ سہی بسے سہا خواہد شد
بر طرف چمن ز زندگانی برخور | | زیرا کہ چمن بسے چو ما خواہد شد

ایضاً (۲۸۷)

شب نیست کہ آہ من بجوزا نرسد | | وز گریۂ من سیل بدریا نرسد

گفتی کہ بتو بادہ خورم پس فردا — شاید کہ مرا عمر بفردا نہ رسد

رباعی (۲۸۸)

یاراں چو باتفاق میعاد کنید — خود را بجمال یکدگر شاد کنید
ساقی چو مے مغانہ در کف گیرد — بیچارہ فلاں را بدعا یاد کنید

ایضاً (۲۸۹)

روزیست خوش و ہوا نہ گرم است نہ سرد — ابر از رخ گلزار ہمی شوید گرد
بلبل بزبان حال خود با گل زرد — فریاد ہمی زند کہ مے باید خورد

ایضاً (۲۹۰)

عمرت تا کے بخود پرستی گذرد — یا در پے نیستی و ہستی گذرد
مے خور کہ چنیں عمر کہ غم در پی اوست — آں بہ کہ بخواب یا بمستی گذرد

ایضاً (۲۹۱)

مے خور کہ تنت بخاک در ذرہ شود — خاکت پس ازاں پیالہ و خمرہ شود
از دوزخ و از بہشت فارغ می باش — عاقل بچنیں عمر چرا غرہ شود

ایضاً (۲۹۲) مشنو سخن بہشت و دوزخ یکساں

عشقے کہ مجازی بود آبش نبود — چوں آتش نیم مردہ تابش نبود
عاشق باید کہ سال و ماہ و شب و روز — آرام و قرار و خورد و خوابش نبود

ایضاً (۲۹۳)

ایزد بہشت وعدہ با ما مے کرد — پس در دو جہاں حرام مے را کے کرد
شخصے ز عرب ناقہ حمزہ پے کرد — پیغمبر ما حرام مے بر وے کرد

ایضاً (۲۹۴)

اکنوں کہ ز خوشدلی بجز نام نماند — یک ہمدم پختہ جز مے خام نماند
دست طرب از ساغر مے باز مگیر — امروز کہ در دست بجز جام نماند

ایضاً (۲۹۵)

۲۸۸ یار جب پہلے اپنے وعدہ پر جمع ہو کر بیٹھیں اور ایک دوسرے کو دیکھ کر خوش ہوں ساقی ساغر شراب ہاتھ میں لے اُس وقت چاہیے کہ ان لوگوں کو جو مر چکے ہیں اور موجود نہیں ہیں دعا کے ساتھ یاد کریں

[illegible]

گویند بہشت و حوضِ کوثر باشد — وانجا مے ناب و شہد و شکر باشد
پُر کن قدح بادہ و بر دستم نہ — نقدے ز ہزار نسیہ خوشتر باشد

رباعی (۲۹۶)

آن قوم کہ در مقام تمکیں رفتند — با آخر کار جملہ مسکیں رفتند
مسکین مسکیں بمرگ ہم می گفتند — واں طائفہ کاندر رہِ تحسیں رفتند

ایضاً (۲۹۷)

در راہ چناں رو کہ سلامت نکنند — با خلق چناں زی کہ قیامت نکنند
در مسجد اگر روی چناں رو کہ ترا — در پیش نخواہند و امامت نکنند

ایضاً (۲۹۸)

در راہِ خرد بجز خرد را مپسند — چوں ہست رفیق نیک بد را مپسند
خواہی کہ ہمہ جہاں ترا بپسندد — می باش بخوشدلی و خود را مپسند

ایضاً (۲۹۹)

خواہی کہ ترا رتبتِ ابرار رسد — مپسند کہ کس را ز تو آزار رسد
از مرگ میندیش و غمِ رزق مخور — کیں ہر دو بوقتِ خویش ناچار رسد

ایضاً (۳۰۰)

در چرخ بانواع سخنہا گفتند — ایں بیخبراں گوہر دانش سفتند
واقف چو نہ گشتند بہ اسرارِ فلک — اول زنخے زدند و آخر خفتند

عاجز آمدند

ایضاً (۳۰۱)

ایں خلق ہمہ خراں با افسوسند — پُر مشغلہ و میاں تہی چوں کوسند
خواہی کہ کفِ پاے ترا بوسہ زنند — خوش نام بزی کہ بندۂ ناموسند

ایضاً (۳۰۲)

مے نوش کہ تا غم از نہادت بہ برد — تشغلِ دو جہاں جملہ ز یادت ببرد
رو آتشِ تر گزیں کن و آب رواں — پیش آنکہ شوی خاک و بادت ببرد

نہ زاں پیش

رباعی (۳۰۳)

مے خور کہ زتو قلت و کثرت ببرد — واندیشۂ ہفتاد و دو ملت ببرد
پرہیز مکن زکیمیائے کہ ازو — یک جرعہ خوری ہزار علت ببرد

ایضاً (۳۰۴)

چون شاہد روح خانہ پرواز شود — جنس — ہر چیز باصل خویشتن باز شود
این ساز وجود چار ابریشم طبع — از زخمۂ روزگار بے ساز شود

ایضاً (۳۰۵)

گویند از آن کسان کہ با پرہیز اند — ز انسان کہ بمیرند چنان برخیزند
ما با مے و معشوق از آنیم مدام — تا بو کہ بحشر ما چنان انگیزند

ایضاً (۳۰۶)

اے ہمنفسان مرا بمے قوت کنید — وین چہرۂ کہربا چو یاقوت کنید
چون فوت شوم بہ بادہ شوئید مرا — وز چوب رزم تختۂ تابوت کنید

ایضاً (۳۰۷)

اندیشۂ جرمم چو بخاطر گذرد — از آتش سینہ آہم از سر گذرد
لیکن شرطی است بندہ چون توبہ کند — مخدوم بہ لطف از سر آن درگذرد

ایضاً (۳۰۸)

یک جام ہزار مرد با دین ارزد — یک جرعۂ مے مملکت چین ارزد
در روئے زمین چیست ز بادہ خوشتر — تلخے کہ ہزار جان شیرین ارزد

ایضاً (۳۰۹)

چون عشق ازل بود مرا انشا کرد — بر من ز نخست درس عشق املا کرد
وانگاہ قراضۂ زرِ قلب مرا — مفتاح خزائن در معنی کرد

ایضاً (۳۱۰)

در میکدہ جز بمے وضو نتوان کرد — وان نام کہ زشت شد نکو نتوان کرد

۱۵۱ شراب پیو وہ کثرت اور کثرت اور بہتا دو دو ملت کا جھگڑا تم سے پاک کر دیگا ایک کیمیا ہے جس کا ایک گھونٹ ہزاروں درد کی دوا ہے اس سے پرہیز کرنا چاہیے
۱۵۲ جب شاہد روح فنا ہو جائیگا جسم کو فانی کر دیگا جتنی چیزیں ہیں ایک ایک کر کے اپنی اصل سے مل جائیں گی لوٹ جائینگی یہ جو ساز وجود چار عنصر زمانہ کے زخمہ یعنی مضراب کی ضرب سے ٹوٹ جائیگی
۱۵۳ جب عشق ازل نے مجھ کو پیدا کیا تو مجھ کو سب سے پہلے عشق ہی کا املا بتایا

مے دہ کہ کنوں پردۂ مستوری ما — بر ریدہ چنیں شد کہ رفو نتواں کرد

رباعی (۳۱۱)

آنہا کہ اساسِ کار بر زرق نہند — آیند و میان جان و تن فرق نہند
بر فرق نہم سبوے مے من پس ازیں — گر ہمچو خروس ارّہ بر فرق نہند

ایضاً (۳۱۲) خیام شراب

عید آمد و کار ہا نکو خواہد کرد — ساقی مے ناب در سبو خواہد کرد
افسار نماز و پوز بند روزہ — عید از سر ایں خراں فرو خواہد کرد

ایضاً (۳۱۳)

مگذار کہ غصہ در حصارت گیرد — واندوہ محال روزگارت گیرد
مے خور بکنار سبزہ و آب رواں — زاں پیش کہ خاک در کنارت گیرد

ایضاً (۳۱۴) مگذار مے دکنار آب بگشت

گویند بحشر گفتگو خواہد بود — واں یار عزیز تند خو خواہد بود
از خیر محض جز نکوئے ناید — خوش باش کہ عاقبت نکو خواہد بود

ایضاً (۳۱۵)

خوش باش کہ ماہ عید نو خواہد شد — بے کاری ما بکار او خواہد شد
اے ساقی اگر بادہ دہی ورنہ دہی — میداں کہ سر جملہ فرو خواہد شد

ایضاً (۳۱۶)

در وقت اجل چو کارم آمادہ کنند — در بستر خاکم از رخ سادہ کنند
در خاک سحد چو خشت خواہند نہاد — زنہار کہ آب و گلش از بادہ کنند

ایضاً (۳۱۷)

گر یک نفست ز زندگانی گذرد — مگذار کہ جز بشادمانی گذرد
زنہار کہ سرمایۂ ایں ملکِ جہاں — عمر است چناں کش گذرانی گذرد

ایضاً (۳۱۸)

دادم بامید روزگارے بر باد	نابودہ ز روزگار خود روزے شاد
زاں می ترسم کہ روزگارم ندہد	چندانکہ ز روزگار بستانم داد

(۳۱۹) رباعی

یک روز فلک کارِ مرا ساز نہ کرد	ہرگز سوئے من رسے خوش آواز نہ کرد
یک دم نفسے از سرِ شادی نزدم	کاں روز کہ صد درِ غمم باز نہ کرد

(۳۲۰) ایضاً

مے باید بود و مردمے باید بود	سر تا بقدم بہ دردمے باید بود
وایم سبقے ز عشق مے باید خواند	در کوچۂ دوست گردمے باید بود

(۳۲۱) ایضاً

مسکیں تنِ من کہ در غریبی فرسود	آوارہ ز خانماں نے دارد سود
عمرم بگذشت و یک زماں شاد نبود	تا عاقبتم اجل کجا خواہد بود

(۳۲۲) ایضاً

آوردہ باضطرابم اول بوجود	جز حیرتم از حیات چیزے نفزود
رفتیم باکراہ و ندانیم چہ بود	زیں آمدن و بودن و رفتن مقصود

(۳۲۳) ایضاً

آنہا کہ بفکر در معنی سفتند	در ذاتِ خدا و ند سخنہا گفتند
سر رشتۂ اسرار ندانست کسے	اول زنخے زدند و آخر خفتند

(۳۲۴) ایضاً

آنہا کہ خلاصۂ جہاں ایشانند	بر اوجِ فلک براق ہمت رانند
در معرفتِ ذات تو مانند فلک	سرگشتہ و سرنگوں و سرگردانند

(۳۲۵) ایضاً

انسے طرب و نشاط و مردی خیزد	در جمع کتب خشکی و سردی خیزد
رو بادہ بخور کہ حشر و خواہی ماند	کز خوردن سبزہ روے زردی خیزد

دگر بادہ خوری

رباعی (۳۲۶)

بیمارم و تنم در امتحانم دارد — تب — تا خوردن مے قصد بجانم دارد
وین طرفہ نگر کہ ہر چہ در بیماری — جز بادہ خورم ہمہ زیانم دارد

ایضاً (۳۲۷)

بر روئے نکوئے و لب جوئے و گل ورد — تا بتوانم عیش و طرب خواہم کرد
تا بودہ ام و باشم و خواہم بودن — مے خوردہ ام و مے خورم و خواہم خورد

ایضاً (۳۲۸) — اے در ہر سہ زمانہ ماضی و حال و استقبال ۱۲

خوش باش کہ عالم گذران خواہد بود — بر چرخ قران اختران خواہد بود
خشتے کہ ز قالب تو خواہند زدن — بنیاد سرائے دیگران خواہد بود

ایضاً (۳۲۹)

ماہِ رمضان چنانکہ امسال آمد — بر پائے خرد بند گران حال آمد
اے بار خدائے خلق را غافل ساز — چندانکہ گمان کنند شوال آمد

ایضاً (۳۳۰) — تا پندارد کہ ماہ

افسوس کہ نامۂ جوانی طے شد — وین تازہ بہار ارغوانی وے شد
وان مرغِ طرب کہ نام او بود شباب — ہیہات ندانم کہ کے آمد کے شد

ایضاً (۳۳۱)

مے خوارہ اگر غنی بود عور شود — بود — وز عربدہ اش جہان پُر از شور شود
در حقّہ لعل ازان زمرد ریزم — تا دیدہ افعیِ غمم کور شود

ایضاً (۳۳۲)

ہر لذت و راحتے کہ خلاق نہاد — از بہر مجردان آفاق نہاد
ہر کس کہ ز طاق منقلب گشت بہ جفت — آسائش خود ببرد و بر طاق نہاد

ایضاً (۳۳۳)

فردا علم فراق سطے خواہد شد — با طالع سعد قصد مے خواہد شد

معشوقہ موافق ست و ایام بکام — اکنوں نہ کنم نشاط کے خواہد شد

رباعی (۳۳۴)

موجود حقیقی بجز انساں نبود — بر فہم کسے ایں سخن آساں نبود
یک جرعہ ازیں شراب بے غش مے کش — تا خلق خدا پیش تو یکساں نبود

ماسوائے انسان ۱۲

ایضاً (۳۳۵)

چوں نیست دریں زمانہ سودے ز خرد — جز بے خرد از زمانہ برسے نخورد
پیش آر از انکہ او خرد را ببرد — تا بو کہ زمانہ سوے ما بہ نگرد

ایضاً (۳۳۶)

پیوستہ خرابات ز رنداں خوش باد — در دامن زہد زاہداں آتش باد
آں دلق بصد پارہ و آں صوف کبود — افگندہ بزیر پاے دردے کش باد

ایضاً (۳۳۷)

در دہر کسے بگلعذارے نہ رسید — تا بردلش از زمانہ خارے نہ رسید
در شانہ نگر کہ تا بصد شاخ نہ شد — دستش بسر زلف نگارے نہ رسید

ایضاً (۳۳۸)

در سر ہوس بتاں چوں خورم باد — بر دست ہمیشہ آب انگورم باد
گویند مرا کہ ایزدت توبہ دہاد — او خود بدہد من نکنم دورم باد

ایضاً (۳۳۹)

از آب عدم تخم مرا کاشتہ اند — از آتش غم روح من افراشتہ اند
سرگشتہ چو بادمی دوم گرد جہاں — تا خاک من از چہ جاے برداشتہ اند

ایضاً (۳۴۰)

قومے کہ بخواب مرگ سر باز نہند — تا حشر ز قال و قیل خود باز رہند
تا کے گوئی خبر کسے باز نہ داد — در بے خبری از چہ خبر باز دہند

ایضاً (۳۴۱)

توبه مکن از می اگرت می باشد — صد تائب باو غات در پی باشد
گل جامه دران و بلبلان نعره زنان — در وقت چنین توبه روا کی باشد

(۳۴۲) رباعی

تا یار شراب جانفزا یم ندهد — صد بوسه فلک بر سر و پایم ندهد
گویند که توبه کن اگر وقت آید — چون توبه کنم اگر خدایم ندهد

(۳۴۳) ایضاً

کس را پس پردهٔ قضا راه نشد — وز سر خدا هیچ کس آگاه نشد
هر کس ز سر قیاس چیزی گفتند — معلوم نگشت و قصه کوتاه نشد

(۳۴۴) ایضاً

یک نان به دو روز گر شود حاصل مرد — وز کوزهٔ اشکسته دم آبی سرد
مامور کس دگر چرا باید بود — یا خدمت چون خودی چرا باید کرد

(۳۴۵) ایضاً

چندان بروای که دولی برخیزد — گر نیست دولی ز رهروی برخیزد
تو او نشوی ولیک گر جهد کنی — جایی برسی کز تو توی برخیزد

(۳۴۶) ایضاً

با می بکنار جوی می باید بود — از غصه کناره جوی می باید بود
این نزهت عمر ما چو گل دو روزست — خندان لب و تازه روی می باید بود

(۳۴۷) ایضاً

طبعم همه با روی چو گل می خندد — دستم همه با ساغر مل پیوندد
از هر جزوی نصیب خود بردارم — زان پیش که جزوها بگل پیوندد

(۳۴۸) ایضاً

تا زهره و مه بر آسمانند پدید — بهتر ز می لعل کسی هیچ ندید
من در عجبم ز می فروشان کایشان — به زانکه فروشند چه خواهند خرید

رباعی (۳۴۹)

حیی کہ بقدر سر و روے سازد — پیوستہ ہمہ کار عدوے سازد
گویند ترا بہ گر مسلماں نبود — آں را تو ثنا گو کہ کدوے سازد

ایضاً (۳۵۰)

گویند کہ ماہ رمضاں گشت پدید — من بعد بگرد بادہ نتواں گردید
در آخر شعباں بخورم چنداں مے — بخسپم — کاندر رمضاں مست بیفتم تا عید

ایضاً (۳۵۱)

گر یار کنید ترک طامات کنید — غمہاے مرا بمے مکافات کنید
چوں در گذرم خاک مرا گل سازید — در رخنۂ دیوار خرابات کنید

ایضاً (۳۵۲)

آنہا کہ جہاں زیر قدم فرسودند — واندر طلبش ہر دو جہاں پیمودند
آگاہ نمی شوم کہ ایشاں ہرگز — زیں حال چنانکہ ہست آگہ بودند

ایضاً (۳۵۳)

تا خاک مرا بقالب آمیختہ اند — بس فتنہ کہ از خاک برانگیختہ اند
من بہتر ازیں نمے توانم بودن — کز بوتہ مرا چنیں بروں ریختہ اند

ایضاً (۳۵۴)

من مے خورم و ہر کہ چو من اہل بود — مے خوردن من بنزد او سہل بود
مے خوردن من حق ز ازل میدانست — ازل — گر مے نخورم علمِ خدا جہل بود

ایضاً (۳۵۵)

کس مشکلِ اسرارِ ازل را نہ کشاد — کس یک قدم از نہاد بیروں نہ نہاد
من می نگرم ز مبتدی تا استاد — عجز است بدست ہر کہ از ما در زاد

ایضاً (۳۵۶)

از دفتر عمر پاک می باید شد — در دست اجل ہلاک می باید شد

ای ساقی مه لقا تو خوش خوش ما را		آبی در ده که خاک می باید شد
(۳۵۷)	رباعی	
سودازده را باده پر و بال بود		می بر رخ خاتون خرد خال بود
ماه رمضان باده نخوردیم و گذشت	برفت	باری شب عید از مه شوال بود
(۳۵۸)	ایضاً	
بدخواه کسان هیچ بمقصد نرسد		یک بد نکند تا بخودش صد نرسد
من نیک تو خواهم و تو خواهی بد من		تو نیک نبینی و من بد نرسد
(۳۵۹)	ایضاً	
سوی تو درین قوم چه کردی که خرند	شیوهٔ	دانش چه بری که از تو دانش نخرند
سالی یکبار آب جویت ندهند		روزی صد بار آبرویت ببرند
(۳۶۰)	ایضاً	
خرم دل آن کسی که معروف نشد		در جبه و در ردا و در صوف نشد
سیمرغ صفت بعرش پروازی کرد		در کنج خرابهٔ جهان بوف نشد
(۳۶۱)	ایضاً	
افسوس که سرمایه ز کف بیرون شد		وز دست اجل بسی جگرها خون شد
کس نامد از آن جهان که پرسم از وی		کاحوال مسافران عالم چون شد
(۳۶۲)	ایضاً	
فردا که نصیب نیک بختان باشد		قسمی بمن رند پریشان بخشند
گر نیک آیم مرا از ایشان شمرند		ور بد باشم مرا بدیشان بخشند
(۳۶۳)	ایضاً	
آنها که بکار عقل در می کوشند		افسوس که جمله گاو نر می دوشند
آن به که لباس ابلهی در پوشند	تره	کامروز بعقل تره می نفروشند
(۳۶۴)	ایضاً	

طبعم به نماز و روزه چون مائل شد
گفتم که مراد کلیم حاصل شد
افسوس که آن وضو ببادی بشکست
وان روزه به نیم جرعه مے باطل شد

(۳۶۵) رباعی

هر جرعه که ساقیش بخاک افشاند
در دیده‌ی گرم آتش غم بنشاند
سبحان الله تو باده می پنداری
آبی که ز صد درد دلت برهاند

(۳۶۶) ایضاً

چون دست بدامان هوس می نرسد
جامی بمراد دل بکس می نرسد
دردا قدح درد که حبابم صافی
زین شیشه‌ی فیروزه بکس می نرسد

(۳۶۷) ایضاً

خطیکه ز رشکِ یار بر خاسته شد
تو ظن نه بری که حسن او کاسته شد
در باغ رخش بهر تماشاگه جان
گل بود و به سبزه نیز آراسته شد

(۳۶۸) ایضاً

خون از دل افگار برون می آید
وز دیده‌ی خونبار برون می آید
گر خون بچکد از مژه‌ام نیست عجب
زیرا که گل از خار برون می آید

(۳۶۹) ایضاً

اندر ره عشق جمله صافان مردند
واندر طلبش جمله بزرگان خردند
امروز شب و روز فردا این ست آنست
فردا طلبان در غم فردا مردند

(۳۷۰) ایضاً

بر من قلم قضا چو بی من رانند
پس نیک و بدش چرا ز من میدانند
دی بی من و امروز چو دی بی من و تو
فردا بچه حجتم بداور خوانند

(۳۷۱) ایضاً

دشمن که مرا همیشه بد می بیند
حقا که نه از روی خرد می بیند
در آینه درون خود می نگرد
وان صورت مرده رنگ خود می بیند

رباعی (۳۷۲)

نے جامۂ عمر کہنہ نو خواہد شد
نے سیر جہاں بکام تو خواہد شد
مے خور بسبو و کوزہ اندوہ مخور
کیں کوزہ چو بشکند سبو خواہد شد

ایضاً (۳۷۳)

با مردم نیک و بد سنے باید بود
در بادیہ دیو و دد سنے باید بود
مفتون معاش خود سنے باید بود
مغرور بفضل خود سنے باید بود

ایضاً (۳۷۴)

زلفین تو با مشک ختن بازی کرد
با لعل لب تو روح دمسازی کرد
بالاے ترا بسرو نسبت کردم
زاں روز سہی سرو سرافرازی کرد

ایضاً (۳۷۵)

زاں پیش کہ گو لسے زمن آگندہ شود
وز اجزاے مرکبم پراگندہ شود
لے بادہ سرا زگور صراحی بردار
باشد کہ دل مردۂ من زندہ شود

ایضاً (۳۷۶)

رفتیم ز ما نہ آشفتہ بماند
با آنکہ ز صد گہر یکے سفتہ بماند
افسوس کہ صد ہزار معنی دقیق
از بیخبری خلق ناگفتہ بماند

ایضاً (۳۷۷)

آنانکہ بکسب نشنے موصوف اند
دائم بکف آب دو ناں موقوف اند
گویند کہ شبلیؒ و جنیدؒ ہم ہمسر
شبلیؒ نہ ولی و کرخیؒ معروف اند

ایضاً (۳۷۸)

گر بادہ بکوہ بر زنی رقص کند
ناقص بود آنکہ بادہ را نقص کند
از بادہ مرا توبہ چہ می فرمائی
روحیست کہ او تربیت شخص کند

ایضاً (۳۷۹) — بادہ ۱۰ پرورش جسم ۱۲

یاراں موافق ہمہ از دست شدند
در پاے اجل یگاں یگاں پست شدند

بودند بیک شراب در مجلس عمر	دوری دو سه پیشتر ز ما مست شدند
(۳۸۰)	رباعی
می خواهم خورد تا که جانم باشد	گر سود جهان جمله زیانم باشد
ای جانِ جهان درین جهان خوش بزیم	من کے دانم که آں جهانم باشد
(۳۸۱)	ایضاً
ساقی علمِ سیاه شب صبح ربود	برخیز و مے مغانه را در ده زود
بکشاے ز هم دو نرگس خواب آلود	برخیز که خفتنت بسے خواهد بود
(۳۸۲)	ایضاً
سودای ترا بهانه بس باشد	مستانه ترا ترانه بس باشد
در کشتنِ ما چرا کشد چشم تو تیغ	ما را سر تا نه یا نه بس باشد
(۳۸۳)	ایضاً
گویند که مرد را هنر می باید	یا نسبت عالی پدر می باید
امروز چناں شده است در نوبتِ ما	کاینها همه هیچ هست زر می باید
(۳۸۴)	ایضاً
خوش باش که عالم گذراں خواهد بود	روح از پے تن نعره زناں خواهد بود
ایں کاسه سرها که تو بینی یک چند	زیر قدم کوزه گراں خواهد بود
(۳۸۵)	ایضاً
من دامنِ زهد و توبه بر طے خواهم کرد	با موے سفید قصد مے خواهم کرد
پیمانه عمر من بهفتاد رسید	ایں دم نکنم نشاط کے خواهم کرد
(۳۸۶)	ایضاً
هم دست من تشنه بجامے نرسید	هم پاے تمنا بمقامے نرسید
وا اندل که بماند بود در ناکامی	هم عاقبت الامر بکامے نرسید
(۳۸۷)	ایضاً

غم خوردن بیہودہ کجا دارد سود | کیں چرخ فلک بسے چو ماکشت و ربود
پر کن قدح مے بکفم بر نہ زود | تا نوش کنم کہ بودنیہا ہمہ بود

(۳۸۸) رباعی

یک جرعۂ مے ملک جہاں می ارزد | خشت سر خم ہزار جاں می ارزد
آں کہنہ کہ لب بے ازو پاک کنند | حقا کہ ہزار طیلساں می ارزد

(۳۸۹) ایضاً

انگہ کہ نہال عمر برکندہ شود | واجزام ز یکدگر پراگندہ شود
درز انکہ صراحی کنند از گل ما | حالے کہ پر از بادہ کنی زندہ شود

ے جہاں صراحی از گل ساختہ ۱۲

(۳۹۰) ایضاً

آں قوم کہ سجادہ پرستند خرانند | زیرا کہ بزیر بار سالوس درانند
ویں از ہمہ طرفہ تر کہ در پردۂ زہد | اسلام فروشند و ز کافر بترانند

(۳۹۱) ایضاً

شاد بہا کن کہ ایں نہ آں خواہد بود | جسمم ہمہ در خاک نہاں خواہد بود
تو بادہ خور و غم جہاں ہیچ مخور | خود غم خورد آنکہ در جہاں خواہد بود

(۳۹۲) ایضاً

اسرار ازل بادہ پرستاں دانند | قدر مے و جام تنگدستاں دانند
گر چشم تو حال من بداند نہ عجب | شک نیست کہ حال مست مستاں دانند

(۳۹۳) ایضاً

با سفلۂ تند خوے بے عقل و وقار | زنہار مخور بادہ کہ رنج آرد بار
بد مستی و شور و عربدہ در شب عیش | دردسر و عذر خواہیش روز شمار

(۳۹۴) ایضاً

چوں نیست ترا جز آنکہ او داد قرار | چندیں زپے مراد دل رنج مدار
ہاں تا نہ نہی بر دل خود چندیں بار | بگذاشتن و گذشتن است آخر کار

رباعی (۳۹۵)

یک جرعهٔ مے از مملکت جم خوشتر
بوے قدح از غذاے مریم خوشتر
آہ سحرے ز سینہ خمارے
از نالۂ بوسعید و ادہم خوشتر

ایضاً (۳۹۶)

افلاک کہ جز غم نفزایند دگر
ننہند بجا تا نربایند دگر
ناآمدگاں اگر بدانند کہ ما
از دہر چہ می کشیم نایند دگر

ایضاً (۳۹۷)

تا چند ازیں حیلہ و زراقی عمر
تا چند مرا درد دہد ساقی عمر
حقا کہ من از ستیزہ و دعویٰ لاش
چوں جرعہ بخاک ریزم ایں باقی عمر

ایضاً (۳۹۸)

از بودنی اے دوست چہ داری تیمار
در فکرت بیہودہ دل و جاں افگار
خرم بزی و جہاں بشادی گذراں
تدبیر نہ با تو کردہ اند آخر کار

ایضاً (۳۹۹)

از گردش روزگار بہرے برگیر
بر تخت طرب نشیں بکف ساغر گیر
از طاعت و معصیت خدا مستغنی است
بارے تو مراد خود ز عالم برگیر

ایضاً (۴۰۰)

دل تنگ شوی بہیچ یکے بنگ بخور
یا یک منے بادۂ گلرنگ بخور
صوفی شدہ ایں نخوری آں بخوری
در خوردن تو سنگ است بخور سنگ بخور

ایضاً (۴۰۱)

وقت سحر است خیز اے طرفہ پسر
پر بادۂ لعل کن بلوریں ساغر
کیں یکدم عاریت دریں کنج فنا
بسیار بجوئی و نیابی دیگر

ایضاً (۴۰۲)

آں لعل در آبگینۂ سادہ بیار
واں محرم و مونس ہر آزادہ بیار

چون میدانی که هست عالم خاک		بادیست که رود بگذرد باده بیار
(۴۰۳)	رباعی	
با یار چو آرمیده باشی همه عمر هم آخر عمر رحلت باید کرد		لذات جهان چشیده باشی همه عمر خوابی باشد که دیده باشی همه عمر
(۴۰۴)	ایضاً	
گر بت رخ تست بت پرستی خوشتر در هستی عشق زان سبب نیست شدم		در باده ز جام تست مستی خوشتر کان نیستی از هزار هستی خوشتر
(۴۰۵)	ایضاً	
ای چرخ فلک نه عقل داری نه هنر نامردان را دهی همه گنج گهر		هرگز نه کنی بکار آزاده نظر احسنت زهی چرخ مخنث پرور
(۴۰۶)	ایضاً	
با یار خوشم جام شرابی ولی تر چون عالم دون وفا نخواهد کردن		وز دست غمم دیده پر آب ولی تر در عالم دون مست و خراب ولی تر
(۴۰۷)	ایضاً	
در دایرهٔ سپهر ناپیدا غور نوبت چو بدور تو رسد آه مکن		جامیست که جمله را چشانند بدور می نوش بخوشدلی که دوریست بجور
(۴۰۸)	ایضاً	
چون حاصل آدمی درین جای دو در خرم دل آنکه شد بطفلی آزاد		جز درد دل و دادن جان نیست دگر واسوده کسی که خود نزاد از مادر
(۴۰۹)	ایضاً	
مستی مکن و فریضهٔ حق بگذار در خون کسی مال کسی قصد مکن		وان لقمه که داری ز کسان باز مدار در عهدهٔ آن جهان منم باده بیار
غیبت مکن و مجوسے (۴۱۰) کس را آزار	ایضاً	

وے کوزہ گری بدیدم اندر بازار	تازہ	بر پارۂ گلے لگد ہمی زد بسیار
واں گل بزبان حال باو میگفت		من ہمچو تو بودہ ام مرا نیکو دار
(۴۱۱)	رباعی	
ایں اہل قبور خاک گشتند و غبار		ہر ذرّہ ز ہر ذرّہ گرفتند کنار
آہ ایں چہ شرابیست کہ تا روزِ شمار		بیخود شدہ و بیخبر ند از ہمہ کار
(۴۱۲)	ایضاً	
از گردشِ ایں زمانۂ دوں پرور		با صد غم و درد می برم عمر بسر
چوں غنچہ بگلزارِ جہاں با دل تنگ		چوں لالہ ز باغ دہر با خونِ جگر
(۴۱۳)	ایضاً	
کارِ ہمہ عالم بمرادت شدہ گیر		ویں عمر برفتہ وا جل آمدہ گیر
گفتی کہ بکامِ خویش دستے بزنم		خود نتوانی وگر توانی زدہ گیر
(۴۱۴)	ایضاً	
او را خواہی ز زن ز فرزند ببُر		مردانہ در آ ز خویش پیوند ببُر
ہر چیز کہ ہست بند راہست ترا		با بند چگونہ رہ روی بند ببُر
(۴۱۵)	ایضاً	
از چرخ بکام سر برافراشتہ گیر		وز عمر تمام بہرہ برداشتہ گیر
از گنج و گہر ہر چہ مرادِ دل تست		برداشتہ گیر و باز بگذاشتہ گیر
(۴۱۶)	ایضاً	
گر بادہ خوری تو با خرد منداں خور	لالہ	یا با صنمے سادہ رخی خنداں خور
بسیار مخور درد مکن فاش مساز		کم کم خور و گہ گاہ خور و پنہاں خور
خوش باش درایں نشیمن (۴۱۷) کون و فساد	ایضاً	پس بر سر آن گنج جو بر صحرا بنہ
اے دل ہمہ اسباب جہاں ساختہ گیر		ویں خانہ پُر از نعمت و آراستہ گیر
در دنیٔ فانی کہ نہ جائے من و تست		روزے دو سہ بنشستہ و برخاستہ گیر

۵۱ یہ اہل قبور
کہ خاک ہو کر غبار ہو گئے
اور انکے ذرے دوسرے
ذروں کے گلے لگ گئے انھوں نے
ایسی کونسی شراب پی ہے
کہ سب کے سب بیخود ہو گئے اور
قیامت تک کے لیے
بیہوش پڑے سو رہے
۵۲ راہِ طریقت میں
مردانہ وار آگے بڑھ
زن و فرزند کی آرزو
ترک کر
راہ میں جو چیز ہے
اپنی طرف سے
وہ سدِ راہ ہے
راہ نہیں چل سکتا

رباعی (۴۱۸)

جانا مے صاف وقت گل خوش میخور — بریاد بتان نغز و دلکش میخور
مے خون رز است و رز ترا میگوید — خون بر تو حلال کرده ام خوش میخور

ایضاً (۴۱۹)

عمر تو چه دو صد و چه سی صد چه هزار — زین کهنه سرا برون برندت ناچار
گر بادشهی و گر گدای بازار — این هر دو بیک نرخ بود آخر کار

ایضاً (۴۲۰)

ای دل همه اسباب جهان خواسته گیر — باغ طربت بسبزه آراسته گیر
وانگاه بران سبزه شبی چون شبنم — بنشسته و بامداد برخاسته گیر

ایضاً (۴۲۱)

ای دوست غم جهان بیهوده مخور — بیهوده غم جهان فرسوده مخور
چون بود گذشت و نیست نابود پدید — خوش باش و غم بوده و نابوده مخور

ایضاً (۴۲۲)

ای خواجه فقیر گر تراهست خبر — چندین ز حسد مپیچ بر اهل نظر
ایشان همه از صانع و صنعش گویند — تو از دم حیض و از نجاسات دگر

ایضاً (۴۲۳)

ای در طلب تو عالمی در شر و شور — درویش تو درویش و توانگر همه عور
ای با همه در حدیث و گوش همه کر — ای با همه در حضور و چشم همه کور

ایضاً (۴۲۴)

گر گوهر طاعتت نسفتم هرگز — ور گرد گنه ز رخ نرفتم هرگز
نومید نیم ز بارگاه کرمت — زیرا — دانی که یکی را دو نگفتم هرگز

ایضاً (۴۲۵)

از جمله رفتگان این راه دراز — باز آمده کو که با ما گوید راز

زنہار درین سرا چہ از روے مجاز — چیزے نگزاری کہ نمی آئی باز

(۴۲۶) رباعی — آن بر سرا پدر راہ آز و نیاز

روز بر سر افلاک جہان خاک انداز — مے میخور و گرد خوبرویان مے تاز
چہ جاے عبادتست وچہ جاے نماز — کز جملۂ رفتگان یکے نامد باز

(۴۲۷) ایضاً — زندگان

این چرخ کہ با کسے نمی گوید راز — کشتہ بستم ہزار محمود و ایاز
مے خور کہ کسے عمر دوبارہ ندہند — ہر کس کہ شد از جہان نمی آید باز

(۴۲۸) ایضاً

با تو بخرابات اگر گویم راز — بہ زانکہ کنم بے تو بمحراب نماز
اے اول و اے آخر خلقان ہمہ تو — برہم — خواہی تو مرا بسوز و خواہی بنواز

(۴۲۹) ایضاً

در خیمۂ عدم خفتہ بُدم گفتی خیز — وارد بجہان و در جہاں شور انگیز
واکنون کہ بفرمان توام حیرانم — الغصہ چنان دار کہ بیچ دارو مریز

(۴۳۰) ایضاً

بازی بودم پریدہ از عالم راز — تا بو کہ برسم من از نشیبے بفراز
اینجا چو نیافتم کسے محرم راز — زان در کہ در آمدم برون رفتم باز

(۴۳۱) ایضاً

اے دل چو حقیقت جہان ہست مجاز — چندین چہ خوری تو غم ازین رنج دراز
تن را بقضا سپار و با درد بساز — کین رفتہ قلم ز بہر تو ناید باز

(۴۳۲) ایضاً — رنگ نرنگ

وقت سحر است خیز اے مایۂ ناز — نرمک نرمک بادہ خور و چنگ نواز
کانہا کہ بجا اند نپایند دراز — بایند — وانہا کہ شدند کس نمی آید باز

(۴۳۳) ایضاً

ما ئیم فتاده روز و شب در تگ و تاز نه هیچ ره آورده بجز رنج دگر	آوُرد	برخیره نهاده روی در شیب و فراز نه هیچ پس افگنده بجز راه دراز
(۴۳۴)	رباعی	آگند
ای مرد هنرمند نگه برتر خیز وانگاه بگویش که بغفلت سی بر		وان کودک خاک بیز را گو برخیز مغز سر کیقباد و چشم پرویز
(۴۳۵)	ایضاً	
ما عاشق و آشفته و مستیم امروز از هستی خویشتن بکلی رسته		در کوی بتان باده پرستیم امروز پیوسته بمحراب الستیم امروز
(۴۳۶)	ایضاً	
کردیم دگر شیوهٔ رندی آغاز هر جا که پیاله ایست ما را بینی		تکبیر همی زنیم بر پنج نماز گردن چو صراحی سوی او کرده دراز
(۴۳۷)	ایضاً	
بودی که نبود دست بخور و خواب نیاز هر یک بتو آنچه داد بستاند باز		کردند نیاز مند دست این چار انباز تا باز چنان شوی که بودی ز آغاز
(۴۳۸)	ایضاً	
معشوق که عمرش چو غمم باد دراز بر چشم من انداخت دمی چشم برفت	بتو	امروز تلطفی بنو کرد آغاز یعنی که نکوئی کن و در آب انداز
(۴۳۹)	ایضاً	
از عمر تو چونکه می تراشد شب و روز روز و شب خویش را بشادی گذران		بگذار که بر تو خاک باشد شب و روز ای بسکه نباشی تو و باشد شب و روز
(۴۴۰)	ایضاً	
بر روی گل از ابر نقاب است هنوز در خواب مرو چه وقت خواب است هنوز	جانب	در طبع دلم میل شراب است هنوز جانا می خور که آفتاب است هنوز

(۴۴۱) رباعی

با مردم پاک اصل و عاقل آمیز — وز نا اهلان هزار فرسنگ گریز
گر زهر دهد ترا خردمند بنوش — ور نوش رسد ز دست نا اہل گریز

(۴۴۲) ایضاً

یا رب تو جمال آن مه مهر انگیز — آراستهٔ بسنبل عنبر بیز
پس حکم همی کنی که در وی منگر — این حکم چنان بود که کج دار و مریز

(۴۴۳) ایضاً

حکمی که از و محال باشد پرهیز — فرموده و امر کرد کز وی بگریز
انگاه میان امر و نهیش عاجز — درمانده جهانیان که کج دار و مریز

(۴۴۴) ایضاً

از روی حقیقتی نه از روی مجاز — ما لعبتگانیم و فلک لعبت باز
بازیچه همی کنیم بر نطع وجود — رفتیم بصندوق عدم یک یک باز

(۴۴۵) ایضاً

افسوس ازین سگ بچه پرتگی تاز — کو در رفتن بیاد بودی همراز
ازبسکه دلش باستخوان مائل بود — شد عاقبتش نصیب دندان گراز

(۴۴۶) ایضاً

رفتند و ز رفتگان یکی ناید باز — تا با تو بگوید از پس پردهٔ راز
کارت ز نیاز می کشاید نه نماز — بازیچه بود نماز بی صدق و نیاز

(۴۴۷) ایضاً

لب بر لب کوزه بردم از غایت آز — تا زو طلبم واسطهٔ عمر دراز
با من بزبان حال می گفت این راز — عمری چو تو بوده ام دمی با من ساز

(۴۴۸) ایضاً

ای بر همه سروران عالم فیروز — دانی که چه وقت می بود روح افروز

یکشنبه و دوشنبه و سه شنبه و چهار		پنجشنبه و آدینه و شنبه شب و روز
(۴۴۹)	رباعی	
می پرسیدی که چیست این نقش مجاز نقشیست پدید آمده از دریائی		گر برگویم حقیقتش هست دراز وانگاه شد بقعر آن دریا باز
(۴۵۰)	ایضاً	
ای واقف اسرار ضمیر همه کس یارب تو مرا توبه ده و عذر پذیر		در حالت عجز دستگیر همه کس ای توبه ده و عذر پذیر همه کس
(۴۵۱)	ایضاً	
آغاز روان گشتن این زرین طاس دانسته نمی شود بمعیار عقول		وانجام خرابی چنین نیک اساس سنجیده نمی شود بمقیاس قیاس
(۴۵۲)	ایضاً	
از حادثهٔ زمان آینده مپرس این یکدمه نقد را غنیمت می دان		وز هر چه رسد چو نیست پاینده مپرس از رفته میندیش وز آینده مپرس
(۴۵۳)	ایضاً	
ای چرخ خسیس خس دون پرور خس چرخا فلکا ترا همین عادت بس		هرگز نه روی تو بمراد دل کس ناکس تو کسی کنی و کس را ناکس
(۴۵۴) گنبد	ایضاً	پنجه گرفته
مرغی دیدم نشسته بر بارهٔ طوس (نام شهر) با کله همی گفت که افسوس افسوس		در پیش نهاده کلهٔ کیکاوس کو بانگ جرسها و کجا نعرهٔ کوس
(۴۵۵) زبادہ مستی	ایضاً	ز لاله
خیام اگر باده پرستی خوش باش چون عاقبت کار جهان نیستی است		با ساده رخی اگر نشستی خوش باش آن کار که نیستی چه هستی خوش باش
چون آخر کار نیست خواهی (۴۵۶) بودن	ایضاً	

سچ پوچھو تو یہ نقش مجاز کیا ہے؟ اگر [illegible] یہ بڑی لمبی کہانی ہے مختصر یہ کہ یہ ایک نقش ہے جو دریا میں پیدا ہوا اور پھر اسی دریا میں سما گیا [illegible] آسمان کے [illegible] عادت ہے کہ نالائقوں کو عیش دے اور لائقوں کو دکھ دیتا ہے۔ میں نے طوس کی ایک عمارت پر ایک چڑیا کو بیٹھے ہوئے دیکھا وہ ایک کھوپڑی [illegible] آواز [illegible] اب کہاں چلی گئی [illegible]

تا چند کنم عرضه نادانی خویش ｜ بگرفت دل من از پریشانی خویش

زنار مغانه بر میان خواهم بست ｜ دانی ز چه از ننگ مسلمانی خویش

رباعی (۴۵۷)

جامیست که عقل آفرین میزندش ｜ صد بوسه ز مهر بر جبین می زندش

این کوزه گر دهر چنین جام لطیف ｜ می سازد و باز بر زمین می زندش

ایضاً (۴۵۸)

از نامدها زرد مکن چهرهٔ خویش ｜ وز آمدها آب مکن زهرهٔ خویش

بردار ز دنیای دنی بهرهٔ خویش ｜ زان پیش که دهر برکشد دهرهٔ خویش

ایضاً (۴۵۹)

با روی نکو شراب روشن درکش ｜ با دوست دل از جفای دشمن برکش

با ساده رخی نشین و بگذر از خویش ｜ پیراهن کبر و هستی از تن درکش

ایضاً (۴۶۰)

بگذار دلا وسوسهٔ عقل معاش ｜ از هستی خویشتن بپرهیز و باش

در بزم قلندران معنی بنشین ｜ آزاده شو و شراب نوش و خوش باش

ایضاً (۴۶۱)

ای دل مطلب ز دیگران محرم خویش ｜ خوش باش به درد دل که مرهم خویش

تنها بنشین و خویشتن خور غم خویش ｜ از همدمست آرزو کند همدم خویش

ایضاً (۴۶۲)

می گرچه حرامست مدامش می نوش ｜ با نغمه و چنگ صبح و شامش می نوش

جامی ز می لعل گرت دست دهد ｜ یک قطره رها مکن تمامش می نوش

ایضاً (۴۶۳) ｜ همچنین ست در نسخهٔ قدیم

سرمست ز میخانه گذر کردم دوش ｜ پیری دیدم مست سبوی بر دوش

گفتم ز خدا شرم نداری ای پیر ｜ گفتا کرم از خداست می نوش خموش

زو باده بنوش

ایسا جام کہ عقل اسکی تعریف کرتی ہے اور مہر سے سو بوسہ اسکی پیشانی پر لیتی ہے معلوم نہیں کہ کوزہ گر دہر ایسے لطیف جام کو کیوں بناتا ہے اور کیوں توڑتا ہے ۱۲ دھرہ بالضم یعنی چھری خنجر

جاقو وغیرہ ۱۲ اے دل دوسری ذات سے اپنا ہمدم مت سمجھ اپنے درد اور اپنے مرہم تو خود ہی خوش رہ اکیلا بیٹھ اور اپنا غم کھا آرزو ہمدم سے تنہا ہے تو خود اپنا ہمدم ایسا ہی

کو

رباعی

(۴۶۴)

ایام شباب رفت و خیل و حشمش — تلخ است مرا عیش ولے می کشمش

این قامت همچو تیر من گشته کمان — زه کرده ام از عصا و خوش می کشمش

ایضاً

(۴۶۵)

می را که خضر خجسته دارد پاسش — او آب حیات است و منم الیاسش

من قوت دل و قوت روحش خوانم — چون گفت خدا منافع للناسش

ایضاً

(۴۶۶)

بگرفت مرا عشق بکارے خوش خوش — گفتا چو من آمدم تو پا بیرون کش

القصه چنان سوخت دلم از غم او — کآتش همه هیزم شد و هیزم آتش

ایضاً

(۴۶۷)

اے چرخ مرا مکش به بدمستی خویش — بشناس بلندی من و پستی خویش

من خود ز غم خویش و تهیدستی خویش — پیوسته ملول باشم از هستی خویش

ایضاً

(۴۶۸)

غم چند خوری ز کار نا آمده پیش — رنج است نصیب مردم دور اندیش

خوش باش و جهان تنگ مکن بر دل خویش — کز خوردن غم قضا نگردد کم و بیش

ایضاً

(۴۶۹)

پندی دهمت اگر بمن داری گوش — از بهر خدا جامهٔ تزویر مپوش

عقبیٰ همه دم زدن است و دنیا یک دم — از بهر دمے ملک ابد را مفروش

ایضاً

(۴۷۰)

یک یک هنرم ببین و ده ده بخش — هر جرم که رفت حسبةً لله بخش

از باد و هوا آتش کین را مفروز — ما را بسر خاک رسول الله بخش

ایضاً

(۴۷۱) — اے محمد صلے اللہ علیہ وسلم ۱۲

در کارگه کوزه گرے بودم دوش — دیدم دو هزار کوزه گویا و خموش

ہر یک بزبان حال با من گفتند		کو کوزہ گر و کوزہ خر و کوزہ فروش
ناگاہ یکے کوزہ برآورد (۴۷۲) خروش	رباعی	
تا دیگ بقاے من نہ دانند بجوش اے کوزہ گر از گلم اگر کوزہ کنی		در کاسۂ خوشدلی کنم دُرد سے نوش آں کوزہ بجز بے فروشاں مفروش
(۴۷۳)	ایضاً	
آں مے کہ حیات جاودانیست بنوش سوزندہ چو آتش ست لیکن غم او		سرمایۂ لذت جوانیست بنوش سازندہ چو آب زندگانیست بنوش
(۴۷۴)	ایضاً	
ہفتاد و دو ملت اند در دیں کم و بیش چہ کفر و چہ اسلام و چہ طاعت چہ گناہ		از ملتہا عشق تو دارم در پیش مقصود توئی بہانہ بردار از پیش
(۴۷۵)	ایضاً	
مے در قدح صاف کہ جانیست لطیف لائق نبود ہیچ گراں ہمدم من		در کالبد شیشہ روانیست لطیف جز ساغر و بادہ کاں گرانیست لطیف
(۴۷۶)	ایضاً	
ہاں صبح دمید و دامن شب شد چاک مے نوش ہلا کہ صبح بسیار دمد		برخیز و صبوح کن چرائی غمناک او روے بما کردہ و ما روے بخاک
ڈلا (۴۷۷)	ایضاً	
روئے کہ منزہ است از آلایش پاک مے دہ تو بہ بادۂ صبوحی ہمدوش		مہمان تو آمدہ ست در عالم خاک زاں پیش کہ گوید انعم اللہ مساک
(۴۷۸)	ایضاً	
بس پیرہن عمر کہ ہر شب افلاک ہر روز بسے زمانہ شاد و غمناک		بردوختہ و کرد دگر بیانش چاک از آب برآورد فرو برد بخاک
(۴۷۹)	ایضاً	

گر صلح بنا بہم ز فلک جنگ اینک
ور نام نکو نباشدم ننگ اینک
جام مے لعل ارغوان رنگ اینک
آنکس کہ نمی خورد سر و سنگ اینک

(۴۸۰) رباعی

ای چرخ فلک نان شناسی نہ نمک
پیوستہ مرا برہنہ سازی چو سمک
از چرخ زنی دو شخص پوشیدہ شوند
پس چرخ زنی باز تو ای چرخ فلک

(۴۸۱) ایضاً

تا کی ز جفا ہای تو ای چرخ فلک
از بہر خدا جور مکن آہستہ ترک
من سوختہ ام تمام و ہر لحظہ تو نیز
بر سوختہ می پراگنی سودہ نمک

(۴۸۲) ایضاً — مثنوی

از آتش آخرت نمی داری باک
ور ز آب ندامت نشدی ہرگز پاک
چون باد اجل چراغ عمرت بکشد
ترسم کہ ترا ز ننگ نپذیرد خاک

(۴۸۳) ایضاً

گر گل نبود نصیب ما خار اینک
ور نور نمی رسد بما نار اینک
ور خرقہ و خانقاہ و شیخی نبود
ناقوس و کلیسا و زنار اینک

(۴۸۴) ایضاً

خیام زمانہ از کسی دارد ننگ
کو در غم ایام نشیند دلتنگ
مے خور تو در آبگینہ با نالہ چنگ
زان پیش کہ آبگینہ آید بر سنگ

(۴۸۵) ایضاً

چند از غم و غصہ جہان قال و قال
بر خیز و بشادی گذران حالا حال
از سبزہ چو شد رخ زمین مالا مال
در کش مے لعل از قدح مالا مال

(۴۸۶) ایضاً

بگذار دلا وسوسہ فکر محال
در کش قدح بادہ و بگذر ز ملال
آزاد شو و مجرد و بادہ پرست
تا مرد شوی رسی بسر حد کمال

رباعی (٤٨٧)

این صورت کون جمله نقش است و خیال — عارف نبود هر که نداند این حال
بنشین قدح باده بنوش و خوش باش — فارغ شو از این نقش و خیالات محال

ایضاً (٤٨٨)

چون باد بزلف او رسیدن مشکل — وز اسپ غمش عنان کشیدن مشکل
گفتند بدیده روی او نتوان دید — گر دیدهٔ ماست دیده دیدن مشکل

ایضاً (٤٨٩)

می خور که نه علم دست گیرد نه عمل — الا کرم و رحمت حق عز و جل
آن طائفه که از خری می نخورند — از جملهٔ انعام شمار سلے اول

ایضاً (٤٩٠) بآناز رخے

با سرو قدی تازه تر از خرمن گل — از دست مده جام می و دامن گل
زان پیش که ناگه شود از گرگ اجل — باد — پیراهن عمر تو چو پیراهن گل

ایضاً (٤٩١)

تا کی زاهد حدیث رانی ز ازل — بگذشت ز اندازه این علم و عمل
می خور که شراب ناب بی انیست بدل — هر مشکل را شراب گرداند حل

ایضاً (٤٩٢)

می بر کف من نه و برآور غلغل — با نعرهٔ عندلیب و صوت بلبل
بی نغمه اگر روا بدی می خوردن — می در سر شیشه ها نکردی قلقل

ایضاً (٤٩٣)

از جرم حضیض خاک تا اوج زحل — کردم همه مشکلات گردون را حل
بیرون جستم ز بند هر مکر و حیل — هر بند گشاده شد مگر بند اجل

ایضاً (٤٩٤)

اسرار حقیقت نشود حل بسوال — نی نیز بدر باختن نعمت و مال

تا جان نکنی خون نخوری پنجه سال | از قال ترا رہ نہ نماید بحال

رباعی

(۴۹۵)

ای دل مشنو نصیحت اہل حیل | گر بادۂ ناب عقل و دین است خلل
گر راحت جان و قوت روحت باید | می نوش بہ بوستان بگلبانگ غزل

ایضاً

(۴۹۶)

در سر مگذار ہیچ سودای محال | می خور ہمہ سالہ با غزالان مالال
با دختر رز نشین و عیشی می کن | دختر بحلال بہ کہ مادر بحلال

ایضاً

(۴۹۷)

کس خلد و جحیم را ندید است ای دل | گو کس کہ از آن جہان رسید است ای دل
امید و ہراس ما بچیزیست کزان | جز نام و نشانی نہ پدید است ای دل

ایضاً

(۴۹۸)

تا کی ز جہان ہر کسی تنگ کشیم | وز ناکس روزگار نیرنگ کشیم
خوش باش کہ ایام ترا و ہیچ گذشت | عیدیست بیا تا می گلرنگ کشیم

ایضاً

(۴۹۹)

ایزد چو نخواست آنچہ من خواستہ ام | کی گردد راست آنچہ من خواستہ ام
گر جملہ صوابست کہ او خواستہ است | پس جملہ خطاست آنچہ من خواستہ ام

ایضاً

(۵۰۰)

از خالق کردگار و ز رب رحیم | نومید مشو بجرم و عصیان عظیم
گر مست و خراب مردہ باشی امروز | فردا بخشد براستخوانہای رمیم

ایضاً

(۵۰۱)

گر من گنہ روی زمین کردستم | عفو تو امیدست کہ گیرد دستم
گفتی کہ بروز عجز دستت گیرم | عاجز تر از ین مخواہ کہ اکنون ہستم

ایضاً

(۵۰۲)

من گر ورق عمر نوشتم در شکنم
این خنده دمی در دل ساغر شکنم
برخیز و پیاله را ز می پر گردان
باشد که غم جهان بهم در شکنم

(۵۰۳) رباعی

در راه تو تا اسپ طلب تاخته ایم
با عیش و طرب دمی نپرداخته ایم
قصه چه کنم که باب نشناخته ایم
در منزل درد آشیان ساخته ایم

(۵۰۴) ایضاً

یا رب تو کریمی و من چه کنم
بنشتم و قسمتم تو بنوشته من چه کنم
هر نیک و بدی که از من آمد بوجود
تو بر سر من نوشته من چه کنم

(۵۰۵) ایضاً

با نفس همیشه در نبردم چه کنم
وز کرده خویشتن بدردم چه کنم
گیرم که ز من در گذرانی به کرم
زان شرم که دیدی که چه کردم چه کنم

(۵۰۶) ایضاً

جانا من و تو نمونه پرگاریم
سر گرچه دو کرده ایم یک تن واریم
بر نقطه روانیم کنون دایره وار
تا آخر کار سر بهم باز آریم

(۵۰۷) ایضاً

این چرخ فلک که ما درو حیرانیم
فانوس خیال ازو مثالی دانیم
خورشید چراغدان و عالم فانوس
ما چون صوریم کاندرو حیرانیم

(۵۰۸) ایضاً

شد دعوی دوستی درین شهر حرام
الفت ز که بر دمی کجا دوست کدام
دامن ز همه کشیدن اولی باشد
از دور براهی سلام است و کلام

(۵۰۹) ایضاً

گویند مرا که می پرستم هستم
گویند مرا عارف و مستم هستم
در ظاهر من نگاه بسیار مکن
کاندر باطن چنانکه هستم هستم

(۵۱۰)	رباعی	
بر خود در کام و آرزو بربستم		در منت هر ناکس و کس وارستم
گر صوفی مسجدم و گر راهب دیر		من دانم و او چنانکه هستم هستم
(۵۱۱)	ایضاً	
تا ظن نبری که من بخود موجودم		یا این ره خونخوار بخود پیمودم
چون بود حقیقتی مرا از وی بود		من خود که بدم کجا بدم کی بودم
این بود و نبود من ز (۵۱۲) بود او بود	ایضاً	
بی باده نبوده‌ام دمی تا هستم		امشب شب قدر است و من امشب مستم
لب بر لب جام و سینه بر سینهٔ خم		تا روز بگرد دن صراحی دستم
(۵۱۳)	ایضاً	
گفتم که دگر بادهٔ گلگون نخورم		می خون رز است و من دگر خون نخورم
پیر خردم گفت بجد میست گوئی		گفتم که مزاح می کنم چون نخورم
(۵۱۴) پنجه نگری	ایضاً	
مقصود ز جملهٔ آفرینش ماییم		در چشم خرد جوهر بینش ماییم
این دائرهٔ جهان چو انگشتری است		بی هیچ شکی نقش نگینش ماییم
(۵۱۵)	ایضاً	
شبها گذرد که دیده بر هم نزنیم		تا پای نشاط بر سر غم نزنیم
برخیز که دم نزنیم پیش از دم صبح		کین صبح بسی دمد که ما دم نزنیم
(۵۱۶)	ایضاً	
در عشق تو صد گونه ملامت بکشم		گر بشکنم این عهد غرامت بکشم
گر عمر وفا کند جفاهای ترا		باری بکشم از آنکه تا قیامت بکشم
(۵۱۷)	ایضاً	
هرگز بطرب شربت آبی نخورم		تا از کف اندوه شرابی نخورم

اُٹھاتا ہوں اور اگر میں
اس عہد کو توڑ دوں تو تاوان بھی
وفا کرے تو تم سے کم
قیامت تک

نانے نزنم بر نمک ہیچ کسے (گہے) — تا از جگر خویش کبابے نخورم

رباعی (۵۱۸)

امروز کہ نیست از شراب تا کم — زہرے بود از دہر دہد تریاکم
زہرست غم جہان و تریاک مے — تریاک خورم ز زہر نبود باکم

ایضاً (۵۱۹)

فرزین صفتا کہ مست غمہات شدم — وز اسپ پیادہ از جفاہات شدم
از بازی فیل و شاہ چوں درماندم — رخ بر رخ تو نہادہ ام مات شدم

ایضاً (۵۲۰)

میلم بشراب ناب باشد دائم — گوشم بہ نے و رباب باشد دائم
گر خاک مرا کوزہ گران کوزہ کنند — آں کوزہ پر از شراب باشد دائم

ایضاً (۵۲۱)

اے چرخ ز گردش تو خرسند نیم — آزادم کن کہ لائق بند نیم
گر میل تو باے خرد و نا اہل است — من نیز چناں اہل و خردمند نیم

ایضاً (۵۲۲)

سر حلقۂ رندان خرابات منم — افتادہ بمعصیت ز طاعات منم (طاعات)
آنکس کہ شبے را از بادۂ ناب — وز خون جگر کند مناجات منم

ایضاً (۵۲۳)

من بے مے ناب زیستن نتوانم — بے بادہ کشید بار تن نتوانم
من بندۂ آں دمم کہ ساقی گوید — یک جام دگر بگیر و من نتوانم

ایضاً (۵۲۴)

دنیا چو فناست من بجز فن نکنم — جز یاد نشاط و مے روشن نکنم
گویند خدا ترا زمے توبہ دہاد — او خود ندہد ور بدہد من نکنم

ایضاً (۵۲۵)

من ظاہر نیستی و ہستی دانم — من باطن ہر فراز و پستی دانم
با اینہمہ از دانش خود شرمم باد — گر مرتبۂ ورائے مستی دانم

رباعی (۵۲۶)

دیگر غم این گردش گردوں نخوریم — جز بادۂ صاف و مے گلگوں نخوریم
مے خون جہانست و جہاں خونی ما — ما خون دل خونی خود چوں نخوریم

ایضاً (۵۲۷)

ما گرز مے بیخودی طربناک شدیم — وز پایۂ دوں بر سر افلاک شدیم
آخر ہمہ زالایش تن پاک شدیم — از خاک برآمدیم و برخاک شدیم

ایضاً (۵۲۸)

اے مفتی شہر از تو پرکار تریم — با اینہمہ مستی از تو ہشیار تریم
تو خون کساں خوری و ما خون رزاں — انصاف بدہ کدام خونخوار تریم

ایضاً (۵۲۹)

یکدست بمصحفیم و یکدست بجام — گہ مرد حلالیم و گہے مرد حرام
مائیم دریں گنبد فیروزہ رخام — نے کافر مطلق نہ مسلمان تمام

ایضاً (۵۳۰)

من بادہ خورم ولیک مستی نہ کنم — الا بقدح دراز دستی نہ کنم
دانی غرضم زمے پرستی چہ بود — تا ہمچو تو خویشتن پرستی نہ کنم

ایضاً (۵۳۱)

در جستن جام جم جہاں پیمودیم — روزے نہ نشستیم و شبے نغنودیم
ز استاد چو وصف جام جم بشنودیم — خود جام جہاں نمائے جم ما بودیم

ایضاً (۵۳۲)

افسوس کہ بے فائدہ فرسودہ شدیم — وز آس سپہر سرنگوں سودہ شدیم
دردا و ندامتا کہ تا چشم زدیم — نا بودہ بکام خویش نا بودہ شدیم

رباعی (۵۳۳)

ما خرقهٔ زهد در سر خم کردیم — وز خاک خرابات تیمم کردیم
باشد که درون میکده دریابیم — عمری که درون مدرسه گم کردیم

ایضاً (۵۳۴)

در مسجد اگر چه با نیاز آمده ایم — حقا که نه از بهر نماز آمده ایم
زینجا روزی سجاده دزدیدیم — آں کہنہ شد است باز باز آمده ایم

ایضاً (۵۳۵)

من در رمضان روزه اگر میخوردم — تا ظن نبری که بیخبر میخوردم
از غصهٔ روزه روز من چوں شب بُد — پنداشته بودم که سحر میخوردم

ایضاً (۵۳۶)

زین گونه که من کار جهان می بینم — عالم همه رایگان بران می بینم
سبحان الله بهر چه در می نگرم — ناکامی خویشتن دران می بینم

ایضاً (۵۳۷)

در دایرهٔ وجود دیر آمده ایم — وز پایهٔ مردمی بزیر آمده ایم
چوں عمر نه بر مراد ما میگذرد — ای کاش سر آمدی که سیر آمده ایم

ایضاً (۵۳۸)

با افسر خان و تاج کی بفروشیم — دستار قصب ببانگ نی بفروشیم
تسبیح که پیک لشکر تزویر است — ناگاه بیک جرعهٔ می بفروشیم

ایضاً (۵۳۹)

چوں نیست مقام ما درین دیر مقیم — پس بی می و معشوق خطاییست عظیم
تا کی ز قدیم و محدث ای مرد سلیم — چوں من رفتم جهان چه محدث چه قدیم

ایضاً (۵۴۰) قادث — نفادث

پاک از عدم آمدیم و ناپاک شدیم — آسوده در آمدیم و غمناک شدیم

بودیم زآب دیده در آتش دل — دادیم بباد عمر و در خاک شدیم

رباعی (۵۴۱)

در پاے اجل چو من سر افگنده شوم — در دست اجل چو مرغ پرکنده شوم
زنہار گلم بجز صراحی مکنید — باشد کہ بہواے مے ز مے زندہ شوم

ایضاً (۵۴۲)

جانم ز درِیغ دِی بدرد است مقیم — بیچارہ دل از نہیب فردا بدو نیم
یکبارگی این عمر من اے دُرِ یتیم — رفتہ ہمہ حسرت ست با اندوہ و بیم

ایضاً (۵۴۳)

چوں آتش اگر بر آسماں برگذریم — وز آب رواں اگرچہ پاکیزہ تریم
در خاک شویم از آنکہ خاکے بودیم — با دست جہاں بادہ بدہ تا بخوریم

ایضاً (۵۴۴)

یارب من اگر گناہ بے حد کردم — بر جان و جوانی و تنِ خود کردم
چوں بر کرمت وثوق کلی دارم — برگشتم و توبہ کردم و بد کردم

ایضاً (۵۴۵)

ہرچند کہ مے خلاف دین است اے ہم — از خوردن مے ہمی کشاید گرہ ہم
دانی کہ زمے چراست چندیں شغفم — تا بو کہ دمے ز خویشتن باز رہم

ایضاً (۵۴۶)

یک چند بکودکے باستاد شدیم — یک چند باستادی خود شاد شدیم
پایان سخن شنو کہ ما را چہ رسید — از خاک بر آمدیم و برباد شدیم

ایضاً (۵۴۷)

زاں پیش کہ از زمانہ تاسے بخوریم — باید گرامروز شرابے بخوریم
کیں بیک اجل بگاہ رفتن ما را — چنداں ندہد اماں کہ آبے بخوریم

ایضاً (۵۴۸)

قدرت میں بچپن تھے اور ایک زمانہ آیا کہ ہم خود استاد ہوگئے اور اس پر ہمکو ناز رہا۔ اب اس کا انجام سن لو کہ یہ نتیجہ ہوا ہم خاک سے پیدا ہوئے اور خاک ہی میں چلے گئے۔ عبدالباری آسی

ای دوست بیا تا غم فردا نخوریم
وین یکدم عمر را غنیمت شمریم
فردا که ازین دیر کهن درگذریم
با هفت هزار سالگان سربسریم

(با هفت هزار) سالگان همسفریم

رباعی (۵۴۹)

من باده تلخ تلخ دیرینه خورم
واندر رمضان در شب آدینه خورم
انگور حلال خویش در خم کرده
گو تلخ مکن خدای تا من نخورم

[illegible]

ایضاً (۵۵۰)

هر روز پگاه در خرابات شوم
همراه قلندران طامات شوم
چون عالم سر و اخفیات توئی
توفیقم ده تا بمناجات شوم

ایضاً (۵۵۱)

از باده شود تکبر از سر ها کم
وز باده شود کشاده بند محکم
ابلیس اگر ز باده خوردی یکدم
کردی دو هزار سجده پیش آدم

گندم

تا اگر باده بخوردی

ایضاً (۵۵۲)

یک جو غم ایام نداریم خوشیم
گر چاشت بود شام نداریم خوشیم
چون پخته بما رسد ز مطبخ غیب
از کس طمع خام نداریم خوشیم

ایضاً (۵۵۳)

در میکده عشق نیازی دارم
با شمع رخش سوز و گدازی دارم
آنگه به عشق طهارت کرده
با روی بت خویش نمازی دارم

ایضاً (۵۵۴)

پیوسته نه گردش فلک غمگینم
با طبع خسیس خویشتن در کینم
علمی که مرا ز سر جهان برخیزم
عقلی نه که فارغ از جهان بنشینم

ایضاً (۵۵۵)

تا چند اسیر عقل هر روزه شویم
در دهر چه صد ساله چه یکروزه شویم
در ده تو بکاسه می ازان پیش که ما
در کارگه کوزه گران کوزه شویم

ص ۵۵۰ جب ظہور نور ہوتا ہے تو میں شراب خانہ میں پہنچتا ہوں اور قلندروں کے ہمراہ رہتا ہوں اے خدا تو ظاہر و باطن کا جاننے والا ہے تو مجھے توفیق دے کہ میں تیری مناجات میں مشغول ہوں ۱۲

ص ۵۵۱ شراب وہ چیز ہے کہ غرور کو سر سے نکال ڈالتی ہے اور شراب وہ شے ہے کہ اس سے سخت سے سخت گرہ بھی کھل جاتی ہیں انتہا یہ ہے کہ شیطان نے جو ایک سجدہ آدم کے واسطے نہیں کیا اگر وہ تھوڑی سی شراب پی لیتا تو حضرت آدم کے آگے دو ہزار سجدے کرتا ۱۲ عبد الستار [illegible]

[illegible]

رباعی (۵۵۶)

تا چند ملامت کنی ای زاهد خام
ما رند خراباتی و مستیم مدام
تو در غم تسبیح و ریا و تلبیس
ما با می و معشوقه مدامیم بکام

ایضاً (۵۵۷)

بر مفرش خاک خفتگان می بینم
در زیر زمین نهفتگان می بینم
چندانکه بصحرای عدم می نگرم
نگرستم
ناآمدگان و رفتگان می بینم

ایضاً (۵۵۸)

[illegible]

ترسم که چو بعد ازین بعالم نرسیم
با همنفسان نیز فراهم نرسیم
ایندم که در اوییم غنیمت شمریم
شاید که بعمر خود در این دم نرسیم

ایضاً (۵۵۹)

ماییم که سرمست شرابیم مدام
در مجلس ما نیست بجز باده و جام
بگذار نصیحت من ای زاهد خام
با باده پرستیم و لب یار بکام

ایضاً (۵۶۰)

با رحمت تو من از گنه نندیشم
با توشهٔ تو ز رنج ره نندیشم
گر لطف توام سفید رو انگیزد
یک ذره ز نامهٔ سیه نندیشم

ایضاً (۵۶۱)

عید است بیا تا می گلرنگ کشیم
با نغمهٔ عود و نالهٔ چنگ کشیم
با یار سبک روح دمی بنشینیم
رطل
رطلی دو سه بادهٔ گران سنگ کشیم

ایضاً (۵۶۲)

ای دوست بیا تا غم فردا نخوریم
وین یکدم نقد را غنیمت شمریم
بی حکمش نیست هر گناهی که مراست
پس ما غم آینده ز بهر چه خوریم

ایضاً (۵۶۳)

تا ظن نبری که از جهان می ترسم
وز مردن و از رفتن جان می ترسم

سلہ میں زمین کے فرش پر سوئے ہوئے اور زمین کے نیچے چھپے ہوئے لوگوں کو دیکھتا ہوں جس قدر میں صحرائے عدم پر دیکھتا ہوں [illegible]

"۵۶۳ یہ گمان نہ کرنا کہ جہان سے ڈرتا ہوں اور مرنے اور جان جانے کے خوف کھاتا ہوں [illegible]

مردن چہ حقیقت ست تا باکم نیست
چون نیک نزیستم از آن می ترسم

رباعی (۵۶۴)

گر من ز مئے مغانہ مستم ہستم
در کافر و گبر و بت پرستم ہستم
ہر طائفہ بر من گمانے دارند
من زانِ خودم چنانچہ ہستم ہستم

ایضاً (۵۶۵)

برخیز و بیا کہ چنگ بر چنگ زنیم
در زلف دراز و دامن چنگ زنیم
چون بادہ خوریم در خرابات خوریم
وین شیشہ نام و ننگ بر سنگ زنیم

ایضاً (۵۶۶)

در دامن یار بے وفا چنگ زنیم
مے نوش کنیم و نام بر ننگ زنیم
سجادہ بیک پیالہ ے بفروشیم
ناموس بہی دہیم و بر سنگ زنیم

ایضاً (۵۶۷)

محرم ہستی کہ با تو گویم یک دم
کز اول کار خود چہ بود است آدم
محنت زدہ سرشتہ اندر گل غم
یک چند وز جہان بخورد و برداشت قدم

ایضاً (۵۶۸)

ہان تا بخرابات خروشے بزنیم
بر میکدہ بگذریم و نوشے بزنیم
دستار و کتاب را فروشیم بمے
بر مدرسہ بگذریم و جوشے بزنیم

ایضاً (۵۶۹)

گل گفت کہ من یوسف مصرِ چمنم
یاقوت گرانمایہ پُر زر دہنم
گفتم چو تو یوسفے نشانی بنمائے
گفتا کہ بخون غرق نگر پیرہنم

ایضاً (۵۷۰)

با زلف تو گر دست درازی کردم
از روئے حقیقت نہ مجازی کردم
در زلف تو دیدم دل دیوانۂ خویش
من با دل خویش دستبازی کردم

ایضاً (۵۷۱)

چندانکه زخود نیست ترم هست ترم	هر چند بلند پایه تر پست ترم
زین طرفه تر آنکه از شراب هستی	هر لحظه که هشیار ترم مست ترم

رباعی (۵۷۲)

صبح است دمی بر می گلرنگ زنیم	وین شیشه نام و ننگ بر سنگ زنیم
دست از امل دراز خود باز کشیم	در زلف دراز و دامن چنگ زنیم

ایضاً (۵۷۳)

آن به که ز جام و باده دل شاد کنیم	وز نامده و گذشته کم یاد کنیم
این عاریتی روان زندانی را	یک لحظه ز بند عقل آزاد کنیم

ایضاً (۵۷۴)

روزی که بکوی کوزه گر می گذرم	خود را بمیان کوزه ها می شمرم
زان پیش که گل بکوزه گر هدیه برم	شاید که کند کوزه یکی باده خورم

ایضاً (۵۷۵)

آن لحظه که از اجل گریزان گردم	چون برگ ز شاخ عمر ریزان گردم
عالم ز نشاط دل بغربال کنم	زان پیش که خاک بیزان گردم

ایضاً (۵۷۶)

یک روز ز بند عالم آزاد نیم	یک دم زدن از وجود خود شاد نیم
شاگردی روزگار کردم بسیار	در دور جهان هنوز استاد نیم

ایضاً (۵۷۷)

نزدست

گر در گیری چو سر پرواز کنم	با عشق نوشتی چگونه آغاز کنم
یک لحظه سرشک دیده می نگذارد	تا چشم برویی دگری باز کنم

ایضاً (۵۷۸)

آن آه که پیش هیچ محرم نزنم	وان دم که به پیش هیچ همدم نزنم
گر دریابم که جز تو کس می شنود	حقا که ببیرم از دم و دم نزنم

[illegible]

۱۴۷۱۲

(۵۷۹) رباعی

من گوہر خود بقیمتِ کم نہ دہم | در دِ تو بصد ہزار مرہم ندہم
خاک درِ تو بہ ملکتِ جم نہ دہم | یک موی ترا بہر دو عالم ندہم

(۵۸۰) ایضاً

ہنگام گل است اختیارے بکنم | وانگہ بخلاف شرع کارے بکنم
با سبزہ خطاں لالہ رخی روزی چند | بر سبزہ ز جرعہ لالہ زارے بکنم

(۵۸۱) ایضاً

دشمن بغلط گفت کہ من فلسفیم | ایزد داند کہ آنچہ او گفت نیم
لیکن چو دریں غم آشیاں آمدہ ام | آخر کم ازاں کہ من ندانم کہ کیم

(۵۸۲) ایضاً

اسرار ازل را نہ تو دانی و نہ من | ویں حرف معما نہ تو خوانی و نہ من
ہست از پس پردہ گفتگوے من و تو | چوں پردہ برافتد نہ تو مانی و نہ من

(۵۸۳) ایضاً

حق جان جہان ست جہاں جملہ بدن | واصناف ملائکہ حواس ایں تن
افلاک عناصر و موالید اعضا | توحید ہمیں ست دگرہا ہمہ فن

(۵۸۴) ایضاً جدّل

ہر روز ز گردش تو اے چرخ کہن | نخل طربم برکند از بیخ و ز بن
ویں طرفہ کہ نااہل تو ازوا تہمت | کس نیست کہ گردیش بہ تنگ است سخن

(۵۸۵) ایضاً

اے چرخ ہمیشہ در نبردی با من | دربان دگر کس و دردی با من
در صلح حسیر ناکساں نکردم با تو | در جنگ چہ بودکاں نکردی با من

(۵۸۶) ایضاً

برخیز مخور غم جہان گذراں | خوش باش دمے بشادمانی گذراں

در طبع جهان اگر وفائی بودی — نوبت بتو خود نیامدی از دگران

رباعی (۵۸۷)

نیکیست بنام نیک مشهور شدن — عاریست ز جور چرخ رنجور شدن

خمار به بوی آب انگور شدن — به زانکه بزهد خویش مغرور شدن

ایضاً (۵۸۸)

یارب به دل اسیر من رحمت کن — بر سینهٔ غم پذیر من رحمت کن

بر پای خرابات رو من بخشای — بر دست پیاله گیر من رحمت کن

ایضاً (۵۸۹)

نتوان دل شاد را بغم فرسودن — وقت خوش خود بسنگ محنت سودن

در دهر که داند که چه خواهد بودن — می باید و معشوق و بکام آسودن

ایضاً (۵۹۰)

کس نیست درین گفته شنو همدم من — شد نالهٔ من همنفس و محرم من

بی گریه چو نیست دیدهٔ پرنم من — تا من سر بنهم یا بسر آید غم من

ایضاً (۵۹۱)

سنگین دل دردمند دیوانهٔ من — هشیار نشد ز عشق جانانهٔ من

روزیکه شراب عاشقی می دادند — در خون جگر زدند پیمانهٔ من

ایضاً (۵۹۲)

قومی متفکر اند در مذهب دین — جمعی متحیر اند در شک و یقین

ناگاه منادیی برآمد ز کمین — کای بیخبران راه نه آنست و نه این

ایضاً (۵۹۳)

ای گشته شب و روز بدنیا نگران — اندیشه نمی کنی تو از روز گران

آخر نفسی ببین و باز آی بخود — کایام چگونه میکند با دگران

ایضاً (۵۹۴)

گویند مرا کہ مے بجز کمتر از زین
آخر بچہ عذر برنداری سر از زین
عذرم رخ یار و بادۂ صبحدم است
انصاف بدہ چہ عذر روشن تر از زین

(۵۹۵) رباعی

گر بر فلکم دست بہ داے یزداں
بر داشتمے من ایں فلکے از میاں
از نو فلکے دگر چناں ساختمے
کازادہ بکام دل رسیدے آساں

(۵۹۶) ایضاً

بشنو ز من اے زبدۂ یاران کہن
اندیشہ مکن زیں فلکے بے سر و بن
بر گوشۂ عرصۂ قیامت منشیں
بازیچۂ چرخ را تماشائے کن

(۵۹۷) ایضاً

شرمت نامد ازیں تباہی کردن
زیں ترک اوامر و نواہی کردن
گیرم کہ سراسر ایں جہاں ملک تو شد
جز آنکہ رہا کنی چہ خواہی کردن

(۵۹۸) ایضاً

تو آمدۂ بپادشاہی کردن
باخویشتن آے زیں تباہی کردن
چیزے نہ بدی دی و نباشی فردا
پیداست کہ امروز چہ خواہی کردن

(۵۹۹) ایضاً

خواہی بنہد پیش تو گردوں گردن
کار تو بود ہمیشہ جاں پروردن
ہمچوں منت اعتقاد باید کردن
مے خوردن واندہ جہاں ناخوردن

(۶۰۰) ایضاً

ایں جسم پیالہ ہیں بجاں آبستن جسم
ہمچوں صنمے بارغواں آبستن
نے نے غلطم کہ بادہ از غایت لطف
آبیست بآتش رواں آبستن

(۶۰۱) ایضاً

مشنو سخن زمانہ ساز آمدگاں فراز
مے گیر مروق ز طراز آمدگاں
رفتند یگاں یگاں فراز آمدگاں طراز
کس مے ندہد نشان باز آمدگاں

(۶۰۲) رباعی

گاویست بر آسمان نامش پروین | یک گاو دگر نهفته در زیر زمین
چشم خرد ت کشا ے چوں اہل یقین | زیر و زبر دو گاو مشتے خر بین

(۶۰۳) ایضاً

بر موجب عقل زندگانی کردن | شاید کردن و لے ندانی کردن
اُستاد تو روزگار چابکدست است | چنداں بسرت زند کہ دانی کردن

(۶۰۴) ایضاً

دیشب ز سر صدق صفائے دل من | در میکدہ آں روح فزائے دل من
جامے بمن آورد کہ بستان و بنوش | گفتم نخورم گفت برائے دل من

(۶۰۵) ایضاً

اے آنکہ توئی خلاصہ کون و مکاں | بگذار دمے وسوسۂ سود و زیاں
یک جام مے از ساقی باقی بستاں | تا باز رہی تو از غم ہر دو جہاں

(۶۰۶) ایضاً

چوں حاصل آدمی دریں شورستاں | جز خوردن غصہ نیست تا کندن جاں
خرم دل آنکہ زیں جہاں زود برفت | واسودہ کسے کہ خود نیامد بجہاں

(۶۰۷) ایضاً

از گردش ایں دائرۂ بے پایاں | برخورداری دو نوع مردم را داں
یا با خبری تمام از نیک و بدش | یا بے خبری از خود و از کار جہاں

(۶۰۸) ایضاً

جانہا ہمہ آب گشت و دلہا ہمہ خوں | تا چیست حقیقتے ازیں پردہ بروں
اے با علمت خرد دو گردوں دوں | از تو دو جہاں پُر و تو از ہر دو بروں

(۶۰۹) ایضاً

مے خوردن و گرد نیکواں گردیدن | بہتر ز ہزار زاہدی ورزیدن

سلہ ایک گائے
ہے جو آسمان پر ہے اسکا نام پروین ہے
اور ایک گائے ہے جو زمین کے
نیچے ہے دیکھو دنیا درمیان
ان دونوں گاؤں کے آباد ہے
آنکھ کھول تجھے تو معلوم ہوگا
کہ نیچے اور اوپر دو گاؤں کے
بیچ گدھوں کا ایک مجمع ہے
سلہ مصنف
اور چند گھڑی رہ کر سبکو گنتا ہو
خدا سے خطاب ہے
کہ کون و مکان کا خلاصہ تو ہی
ہے دیکھ اس سودو زیان کا وسوسہ
چھوڑ دے اور ساقی باقی سے ایک
جام مے یعنی معرفت خدا کا ایک جام
پی لے کہ تو دونوں جہان کے
اندیشوں سے چھوٹ جائے سلہ
یعنی آسمان کی گردش سے انسان
کو دو طرح پر فائدہ پہونچتا ہے
یا دنیا کے تمام نیک و بد سے
باخبر ہو یا بے خبر

گر مردم مے خوار بدوزخ باشند ۔ پس روے بہشت را کہ خواہد دیدن

رباعی (۶۱۰)

دانی کہ چرا است توبہ ناکردن من ۔ زیرا کہ حرام نیست مے خوردن من
بر اہل مجاز است بتحقیق حرام ۔ مے خوردن اہل راز در گردن من

ایضاً (۶۱۱)

تا کے غم آں خورم کہ زیں دیر کہن ۔ احوال مرا نہ سر پدید است نہ بن
زاں پیش کہ رخت زیں سرا بر بندم ۔ ساقی بدہم مے کہ ہمیں است سخن

ایضاً (۶۱۲)

صیاد نہ حسد پیشہ نخچیر مکن ۔ چیزے کہ نخواندۂ تو تقریر مکن
چوں پیر حقیقت از تو معنی طلبد ۔ از دیدہ بکن روایت از پیر مکن

ایضاً (۶۱۳) عمہائے احوال ۔ اے گریہ کن واز زبان ہیچ مگو ۱۲

احوال جہاں بر دلم آساں می کن ۔ وافعال بدم ز خلق پنہاں می کن
امروز خوشم بدار فردا با من ۔ آنچہ از کرم تو می سزد آں می کن

ایضاً (۶۱۴)

یارب ز قبول و ز ردم باز رہاں ۔ مشغول خودم کن از خودم باز رہاں
تا ہشیارم ز نیک و بد مے دانم ۔ مستم کن و از نیک و بدم باز رہاں

ایضاً (۶۱۵)

در عالم خاک از کراں تا بہ کراں ۔ چندانکہ نظر کنند صاحب نظراں
حاصل ز جہان بیوفا چیزے نیست ۔ الا مے لعل و عارض خوش پسراں

ایضاً (۶۱۶)

در دامن ایں چرخ نوا انگیز کہن ۔ با یار تو سر ز یک گریباں بر کن
دستے کہ زمانہ زانتا بد سر دہن ۔ کوتہ بکن از مے کہ دراز است سخن

ایضاً (۶۱۷)

۱؎ تجھ کو معلوم ہی کہ میں توبہ کیوں نہیں کرتا وجہ یہ ہے کہ میں شراب کا پینا گناہ نہیں جانتا واقعہ یہ ہی کہ مے اہل مجاز کو پینا حرام ہے اہل حقیقت کو پینا حرام نہیں اسکا میں ذکر کرتا ہوں ۱۲

۲؎ یہ جہاں جو کہنہ ہے اور روز ازل سے ... سے دکھاتا ہی تو دوست کے ساتھ متحد ہو جا اور اسکی ذات میں اپنی ذات کو ملا دے حالت ... یہ کر جو ہاتھ زمانہ کی ... یعنی اور جسکو موت نہیں سکتا ... جب مے اور تیری ... سکتی تو بہتر ہے کچھ بکار نہیں سکتا کر اور ... سے ہاتھ کو تاہ کر اور اسکو اس کے حال پر چھوڑ دے ۱۲ عبد الباری آسی

دارم ز جفای فلک آئینہ گوں	وز گردش روزگار خس پروردں
از دیدہ رخے ہمچو پیالہ پر اشک	وز گریہ دلے ہمچوں صراحی پرخوں

(۶۱۸) رباعی

رندے دیدم نشستہ بر خنگ زمیں	نے کفر نہ اسلام نہ دنیا و نہ دیں
نے حق نہ حقیقت و نہ شریعت نہ یقیں	اندر دو جہاں کرا بود زہرہ ایں

(۶۱۹) ایضاً — نہ خدمت — نہ فسا دو کمر

تا بتوانی میل بہ رنداں می کن	بنیاد نماز و روزہ ویراں می کن
بشنو سخن راست ز خیام عمر	مے میخور و رہ می زن و احساں می کن

(۶۲۰) ایضاً — بشنو سخن عمر خیامی — ز خیام ایدست — یکساں

آں را کہ وقوف است بر احوال جہاں	شادی و غم و رنج برو شد آساں
چوں نیک و بد جہان بسر خواہد شد	خواہی ہمہ درد باش خواہی درماں

(۶۲۱) ایضاً

روزیکہ ز تو گذشتہ شد یاد مکن	فردا کہ نیامدست فریاد مکن
زآئندہ و بگذشتہ بخود یاد مکن	حالے خوش باش و عمر برباد مکن

(۶۲۲) ایضاً — بر نامدہ و گزشتہ بنیاد منہ

اکنوں کہ ز ندہزار دستاں دستاں	جز بادۂ لعل ز کف مستاں مستاں
برخیز د بیا کہ گل بشادی می گفت	روزے دو سہ داد خود ز بستاں بستاں

(۶۲۳) ایضاً — بشست

در جسم پیالہ جاں روانست رواں	در روح مجسم آں روانست رواں
در آب فسردہ آتش سیال است	در درج بلور لعل کانست رواں

(۶۲۴) ایضاً

روزیکہ مقدساں جنائی مسکن	گردند سوار باز بر مرکب تن
چوں لالہ بجوں مژہ آغشتہ کفن	از خاک سر کوے تو برخیزم من

روح جہاں تک
[illegible]
مستقبل کی فکر نہیں
غرض رہنا بیکار ہے جو موجودہ
حال پر قناعت کر اور
خوشی و غم کو برباد نہ کر
۶۲۳ یہ رباعی شراب
کی تعریف میں واقع
ہوئی ہے اور ہر جگہ
رواں کے معنی علیحدہ
علیحدہ ہیں ۲۶ تک

رباعی (۶۲۵)

دی بر لب جوی ما نگاری بود ولی — من بودم و ساغر شراب گلگون
در پیش نہادہ صد نے گر گہر سش — نوبت زن صبح صادق آید بیرون

ایضاً (۶۲۶)

زین گنبد گردندہ بد افعالی بین — وز جملۂ دوستان جہان خالی بین
تا بتوانی تو یک نفس خود را باش — فردا مطلب گزارد می حالی بین

ایضاً (۶۲۷)

از آمدن و رفتن ما سودی کو — وز تار امید عمر ما پودی کو (وجود)
در چنبر چرخ جان چندین پاکان — می سوزد و خاک میشود دودی کو (جسم)

ایضاً (۶۲۸)

بردار پیالہ و سبوای دلجو — برگیر بگرد سبزہ زار و لب جو
کین چرخ بسی قد بتان مہرو — صد بار پیالہ کرد و صد بار سبو

ایضاً (۶۲۹)

ای آب حیات مضمر اندر لب تو — مگذار کہ بوسہ بر لب ساغر لب تو
گر خون صراحی نخورم مرد نیم — او خود کہ بود کہ لب نہد بر لب تو

ایضاً (۶۳۰)

آن قصر کہ بر چرخ ہمی زد پہلو — بر درگہ او شہان نہادندی رو
دیدیم کہ بر کنگرہ اش فاختہ — بنشستہ ہمی گفت کہ کوکو کوکو

ایضاً (۶۳۱)

یاقوت لبی لعل بدخشانی کو — وان راحت روح و راح ریحانی کو
می گرچہ حرام در مسلمانی شد — تو می خور و غم مخور مسلمانی کو

ایضاً (۶۳۲)

چون بادہ خوری ز عقل بیگانہ مشو — مدہوش مباش و جہل را خانہ مشو

سلہ ہمارے آنے اور جانے سے کیا فائدہ ہوئی اور ہمارے تار امید کا تار و پود کہاں ہو دائرۂ آسمان میں اتنے پاکوں کی جان پڑی جلتی ہی مگر حالت یہ ہی کہ دھواں تک ظاہر نہیں ہوتا پھر ہمارے آنے اور جانے کا کونسا اثر ہوگا

سلہ وہ قصر یعنی محل جو نہایت بلندی پر واقع ہوا تھا اور جسکی درگاہ پر بادشاہ سر رکھتے تھے ہمنے دیکھا کہ اسکے کنگرہ پر ایک فاختہ بیٹھی ہوئی کوکو کرتی ہے یعنی

خواهی که مے لعل حلالت باشد — آزار کسے مجوی و دیوانه مشو

رباعی (۶۳۳)

در دیدهٔ تنگ مور نور است از تو — در پای ضعیف پشه زور است از تو
ذات تو سزاست مر خداوندی را — هر وصف که ناسزاست دور است از تو

ایضاً (۶۳۴)

روزی که بود وقت هلاک من و تو — از تن ببرد روان پاک من و تو
از بسکه نباشیم درین چرخ کبود — صد دور تابد بر سر خاک من و تو

ایضاً (۶۳۵)

آنم — صد ساله

ای آنکه پدید گشته‌ام از قدرت تو — پرورده شدم بناز و در نعمت تو
صد سال بامتحان گنه خواهم کرد — تا جرم من است بیش یا رحمت تو

ایضاً (۶۳۶)

ای رفته بچوگان قضا همچون گو — چپ میخور و راست می رو و هیچ مگو
کانکس که ترا فگند اندر تگ و پو — او داند و او داند و او داند و او

ایضاً (۶۳۷)

این چرخ فلک بهر هلاک من و تو — قصدے دارد بجان پاک من و تو
بر سبزه نشین بیا که بس دیر نماند — تا سبزه برون دمد ز خاک من و تو

ایضاً (۶۳۸)

مائیم خریدار مے کهنه و نو — ماتم / گفتی — وانگاه فروشنده جنت بدو جو
دانی که پس از مرگ کجا خواهی رفت — مے پیش من آر و هر کجا خواهی رو

ایضاً (۶۳۹)

چون رفت ز جسم جوهر روشن تو — با جنس دگر گزین کنند مسکن تو
آیند و روند بیکس نشناسند — تا زیر زمین چه می رود بر تن تو

ایضاً (۶۴۰)

نمی رسد

از تن چو برفت جان پاک من و تو — خشتے دو نهند بر مغاک من و تو
وانگه ز براے خشت گور دگراں — در کالبدے کشند خاک من و تو

چوں نیست تن تو رواں (۶۴۱) — رباعی

گر باخردی تو حرص را بنده مشو — در پاے طمع خوار و سر افگنده مشو
چوں آتش تیز باش و چوں آب رواں — چوں خاک بهر باد پراگنده مشو

(۶۴۲) — ایضاً

ناکرده گناه در جهاں کیست بگو — آنکس که گنه نکرد چوں زیست بگو
من بد کنم و تو بد مکافات دهی — پس فرق میان من و تو چیست بگو

(۶۴۳) — ایضاً

اے زندگی تن و توانم همه تو — جانی و دلی اے دل و جانم همه تو
تو هستی من شدی ازانی همه من — من نیست شدم در تو ازانم همه تو

(۶۴۴) — ایضاً

اے دل ز غم جهاں که گفتت خوں شو — یا ساکن عشوه خانه گردوں شو
دانی چه کنی چو نیست سامان مقام — انگار درون نیامدی بیروں شو

(۶۴۵) — ایضاً

تن در غم روزگار بے داد مده — جاں را ز غم گذشتگاں یاد مده
دل جز بسر زلف پریزاد مده — بے باده مباش و عمر بر باد مده

(۶۴۶) — ایضاً

در مجلس عشاق نشستیم همه — از محنت ایام برستیم همه
از باده بشوقش قدحے نوشیدیم — آزاده و آسوده و هستیم همه

(۶۴۷) — ایضاً

اے یار ز روزگار باش آسوده — واندوه زمانه کم خور از بیهوده
چوں کسوت عمر بر تنت چاک شود — آلوده — چه کرده و چه گفته و چه نابوده

رباعی

(٦٤٨)

فریاد که عمر رفت بر بیهوده
هم لقمه حرام و هم نفس آلوده
فرموده ناکرده سیه رویم کرد
فریاد ز کرده‌ہاے نافرموده

ایضاً

(٦٤٩)

اندیشۂ عمر بیش از شصت منہ
ہر جا کہ قدم نہی بجز مست منہ
زاں پیش کہ کلۂ سرت کوزه کنند
تو کوزه ز دوش و کاسہ از دست منہ

ایضاً

(٦٥٠)

چند از پی حرص و آز تن فرسوده
اے دوست دمے گرد جہاں بیہوده
رفتند و روند ہر چہ آیند و روند
یکدم بمراد خویشتن نابوده

ایضاً

(٦٥١)

ما عاشق و مست و مے پرستیم ہمہ
در کوے خرابات نشستیم ہمہ
بگذر ز قبیح و حسن و از وہم و خیال
از ما مطلب ہوش کہ مستیم ہمہ

ایضاً

(٦٥٢)

یک جرعہ مے کہنہ ز ملک نو بہ
وز ہر چہ نہ در طریق بیروں شو بہ
جامے و سبو ز ملک فریدوں صد بار
خشت سر خم ز تاج کیخسرو بہ

ایضاً

(٦٥٣)

روزے بینی مرا تو مست افتاده
در حلقۂ زلف بت پرست افتاده
دستار ز سر قدح ز دست افتاده
در پاے تو سر نہاده پست افتاده

ایضاً

(٦٥٤)

نقشے است کہ بر وجود ما ریختہ‌اند
صد بوالعجبی ز ما برانگیختہ‌اند
من زاں بہ ازیں نمی‌توانم بودن
کز بوتہ مرا چنیں فرو ریختہ‌اند

ایضاً

(٦٥٥)

ہر توبہ کہ کردیم شکستیم ہمہ
بر خود در نام و ننگ بستیم ہمہ

عیبم مکنید اگر کنم بے خردی — گر بادۂ عشق مست ہستیم ہمہ

(۶۵۶) رباعی

اے من در میخانہ بسلبت رفتم — ترک بد و نیک ہر دو عالم گفتم
گر ہر دو جہاں چو گوے افتد بگوے — بر من بجوے چو مست باشم خفتم

(۶۵۷) ایضاً

ہر روز بر آنم کہ کنم شب توبہ — از جام و پیالۂ لبالب توبہ
اکنوں کہ رسید وقت گل ترکم دہ — در موسم گل ز توبہ یارب توبہ

(۶۵۸) ایضاً

اے بیخبر از کار جہاں ہیچ نۂ — بنیاد تو بر باد است ازاں ہیچ نۂ
شد حد وجود در میان دو عدم — اطراف بود تو درمیاں ہیچ نۂ

(۶۵۹) ایضاً

ایں چرخ چو طاسی ست نگوں افتادہ — در وے ہمہ زیرکاں زبوں افتادہ
در دوستی شیشۂ و ساغر نگرید — لب بر لب و درمیانہ خوں افتادہ

(۶۶۰) ایضاً

جاناں بکدام دست برخاستۂ — کز طلعت خویش ماہ را کاستۂ
خوبان جہاں بعید رو آرایند — تو عید بروے خویش آراستۂ

(۶۶۱) ایضاً

مشتو سخن چرخ پر آوازشدہ — مے خور ز کف ساقی دمساز شدہ
کاں کز کس مادر آمد امروز بروں — فردا بینی بگور تن باز شدہ

(۶۶۲) ایضاً

چیزے دیدم بخواب مستی خفتم — وز گرد و شور جہاں ایمن رفتم
مے خوردہ و مست خفتم و آشفتم — آں شد و لطیف لب پیالہ گفتم

(۶۶۳) ایضاً

مطلب اے بیخبر
کار جہاں تیرا وجود کچھ بھی نہیں ہے
اور تیری بنیاد ہوا پر رکھی ہوئی ہے
اسواسطے تو کچھ نہیں ہے کیونکہ وہ
چیز جسکی بنیاد ہوا پر ہو وہ کیا
ٹھہر سکتی ہے اصل یہ ہے کہ یہ جو تیرا
وجود ہے یہ درمیان دو عدم کے ہے
کہ پہلے نہ تھا اور آخر میں نہ رہیگا
تو یہ وجود کچھ نہیں بلکہ یہ بھی عدم ہے
[illegible]
ان دو اطراف [illegible] معشوق کی
ورنہ ہمیشہ [illegible] جانب
تعریف [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

غرہ چہ شوی بمسکن و کاشانہ — بر عمر کہ ہست حاصلش افسانہ
ہمخانہ ابادی و تو افروزی شمع — بر رہگذر سیل چہ سازی خانہ

رباعی (٦٦٤)

دل دست بطرہ طرب نا وردہ — جام مے خوش دلی بلب نا وردہ
افسوس بسر رسیدہ روز عمرم — روزے بمراد دل بشب نا وردہ

ایضاً (٦٦٥)

ساقی مے خوشگوار بر دستم نہ — واں ساغر چون نگار بر دستم نہ
آں مے کہ چو زنجیر بہ پیچد برخود — ہشیار — دیوانہ شدم بیار بر دستم نہ

ایضاً (٦٦٦)

ساقی بصبوحے مے ناب اندر دہ — مستان شراب را شراب اندر دہ
مستیم و خراب در خرابات فنا — آوازہ بعالم خراب اندر دہ

ایضاً (٦٦٧)

دانی زچہ رفتے او فتادست چہ راہ — آزادی سرو و سوسن اندر افواہ
کیں دارد دہ زبان لیکن خاموش — واں راست دو صد دست ولیکن کوتاہ

ایضاً (٦٦٨)

دنیا بمراد راندہ گیر آخر چہ — ویں نامہ عمر خواندہ گیر آخر چہ
گیرم کہ بکام دل بماندے صد سال — صد سال دگر بماندہ گیر آخر چہ

ایضاً (٦٦٩)

گویند حشیش بہر دلتنگی بہ — وز جام شراب و نغمہ چنگی بہ
در مذہب کاملان چنیں ماندراست — یک قطرۂ مے ز خون صد بنگی بہ

ایضاً (٦٧٠)

اے رفتہ و باز آمدہ و خم گشتہ — نامت ز میان مردمان گم گشتہ
ناخن ہمہ جمع آمدہ و سم گشتہ — ریش از پس کون در آمدہ دم گشتہ

رباعی (۶۷۱)

گر است فیراق است و گر فیروزه — مغرور مشو بدولت ده روزه
از قهر فلک بیچ کسے جاں نبرد — امروز سبو شکست و فردا کوزه

ایضاً (۶۷۲)

از درس علوم جمله بگریزی به — واندر سر زلف دلبر آویزی به
زاں پیش که روزگار خونت ریزد — تو خون قرابه در قدح ریزی به

ایضاً (۶۷۳)

بنگر ز صبا دامن گل چاک شده — بلبل ز جمال گل طربناک شده
در سایۂ گل نشیں که بسیار ایں گل — از خاک برآمده است و بر خاک شده

ایضاً (۶۷۴)

از هر چه بجز مے است کوتاهی به — مے هم ز کف بتان خرگاهی به
مستی و قلندری و گمراهی به — یک جرعهٔ مے ز ماه تا ماهی به

ایضاً (۶۷۵)

ما ہیم بلطف حق تولا کرده — وز طاعت و معصیت تبرا کرده
آنجا که عنایت تو باشد باشد — ناکرده چو کرده کرده چوں ناکرده

ایضاً (۶۷۶)

تا چند ز مسجد و نماز و روزه — در میکده ها مست شو از دریوزه
خیّام بخور باده که ایں خاک ترا — گه جام کنند و گه سبو گه کوزه

ایضاً (۶۷۷)

جانیست دریں راه خطرناک شده — تن زیر زمیں ز نیک و بد پاک شده
بس رهگذری که بگذرد بر من و تو — ما بیخبر از هر دو جہاں خاک شده

ایضاً (۶۷۸)

اے نیک نکرده و بدیها کرده — وانگاه بلطف حق تولا کرده

برعفو مکن تکیہ کہ ہرگز نبود ناکردہ چو کردہ کردہ چون ناکردہ

رباعی (۶۷۹)

اے دردہ بندگیت یکساں کہ ومہ وز ہر دو جہاں خدمت درگاہ تو بہ
نکبت تو ستانی و سعادت تو دہی یارب تو بفضل خویش بستان و بدہ

ایضاً (۶۸۰)

از آتش و باد و آب و خاکیم ہمہ در عالم کون در بلائیم ہمہ
تا تن با ماست در جفائیم ہمہ چوں تن برود در رواں پائیم ہمہ

ایضاً (۶۸۱)

ما و مے و معشوق و صبوح اے ساقی از ما نبود توبۂ نصوح اے ساقی[ع]
تا کے خوانی قصہ نوح اے ساقی پیش آر سبک راحت روح اے ساقی

ع اے توبہ خالص ۱۲

ایضاً (۶۸۲)

دردہ مے لعل مشکبوا اے ساقی تا باز رہم ز گفتگوا اے ساقی
یک کوزہ مے بدہ ازاں پیش کہ دہر خاک من و تو کند سبوا اے ساقی

ایضاً (۶۸۳)

زاہد نہ بزہد کرد سودا اے ساقی زیرا کہ عمل عیاں نمودا اے ساقی
پر کن قدح بادہ تو زودا اے ساقی کامد ز ازل انچہ کہ بودا اے ساقی

ایضاً (۶۸۴)

شمع است و شراب و ماہتاب اے ساقی شاہد ز شراب ہم خراب اے ساقی
از خاک برآرایں دل پر آتش ما برباد دہ و بیار آب اے ساقی

ایضاً (۶۸۵)

دردہ قدحے ز لعل ناب اے ساقی برگیر ز آتشم بآب اے ساقی
تا عقل گریبان دلم خواہد داشت دست من و دامان شراب اے ساقی

ایضاً (۶۸۶)

بشگفت شگوفہ مے بیار اے ساقی
زاں پیش کا جل کمیں کند روز سے چند
دست از عمل زہد بدار اے ساقی
جامِ مےِ لعل فرستے یار اے ساقی

رباعی (۶۸۷)
جویبار

ہنگامِ صبوح ست خروش اے ساقی
چہ جائے صلاح است خموش اے ساقی
با دُرمے و کوئے مے فروش اے ساقی
بگذر ز حدیث زہد و نوش اے ساقی

ایضاً (۶۸۸)

چوں ہست زمانہ در شتاب اے ساقی
ہنگامِ صبوح قفل بر در زدہ ام
بر نہ بکفم جامِ شراب اے ساقی
مے دہ کہ برآمد آفتاب اے ساقی

ایضاً (۶۸۹)

آنہا کہ ز پیش رفتہ اند اے ساقی
رو بادہ خور و حقیقت از من بشنو
در خاک غرور خفتہ اند اے ساقی (خواب)
با دست ہر آنچہ گفتہ اند اے ساقی

ایضاً (۶۹۰)

چوں مے ندہد اجل اماں اے ساقی
غم خوردن بیہودہ نہ کارِ دلِ ماست
در دہ قدح شراب ہاں اے ساقی
با این دو سہ روزہ در جہاں اے ساقی

ایضاً (۶۹۱)

در سنگ اگر شوی چو نار اے ساقی
خاکیست جہاں غزل بخواں اے مطرب
ہم آب اجل کند گذار اے ساقی
با دست نفس بادہ بیار اے ساقی

ایضاً (۶۹۲)

تا چند ز یاسین و برات اے ساقی
روزِ بکہ برات ما بمیخانہ برند
بنویس بمیخانہ برات اے ساقی
آں روز بود شبِ برات اے ساقی

ایضاً (۶۹۳)

صبح خوش و خرم ست خیز اے ساقی
با یار غریم و عیش را تازہ کنیم
در شیشہ بکن شراب از شب باقی
ایں یکدم عمر را کہ شد فرا عاقی

(۶۹۴)	رباعی	
زان کوزهٔ می که نیست در وی ضرری زان پیشتر ای صنم که در رهگذری		پر کن قدحی بخور بمن ده دگری خاک من و تو کوزه کند کوزه گری
(۶۹۵)	ایضاً	
در ده می لعل لاله گون ای ساقی کامروز برون ز جام می نیست مرا		بگشای ز حلق شیشه خون ای ساقی یکدوست که پاک اندرون ای ساقی
(۶۹۶)	ایضاً	
گر زانکه بدست افتدت ای دوست منی کانکس که چنان کرد فراغت دارد		می خور تو بهر محفل و هر انجمنی از سبلت چون توئی و ریش چو منی
(۶۹۷)	ایضاً	
افتاده مرا با می و مستی کاری ای کاش که هر حرام مستی کردی		خلقم ز چه می کند ملامت باری تا من بجهان ندیدمی هشیاری
(۶۹۸)	ایضاً	
هان تا بخرابات مجازی نائی این راه ره مردان سرافرازان است		تا زور قلندری نسازی نائی زنهار درین کوچه بیازی نائی
(۶۹۹)	ایضاً	
گر دست دهد ز مغز گندم نانی با لاله رخی نشسته در ویرانی		وز می کدوئی ز گوسپندی رانی عیشی است که نیست حد هر سلطانی
(۷۰۰)	ایضاً	بود آں نہ
در کارگه کوزه گری کردم رای میکرد دلیر کوزه را دسته و سر		در پایهٔ چرخ دیدم استاده بپای از کلهٔ پادشاه و ز دست گدای
(۷۰۱)	ایضاً	پای
ای از حرم ذات تو عقل آگه نی		وز معصیت و طاعت ما مستغنی

مستم ز گناه و ز رجا ہشیارم — اُمید ز رحمت تو دارم یعنی

(۷۰۲) رباعی

سازندۂ کار مردہ و زندہ توئی — دارندۂ این چرخ پراگندہ توئی
من گرچہ بدم صاحب این بندہ توئی — کس راچہ گنہ کہ آفرینندہ توئی

(۷۰۳) ایضاً

اے چرخ دلم ہمیشہ غمناک کنی — پیراہن خرمی من چاک کنی
بادی کہ بمن رسد تو آتش کنیش — آبے کہ خورم در دہنم خاک کنی

(۷۰۴) تو آتش آب کنی ایضاً

خوش باش کہ پختہ اند سودائے تو دی — ایمن شدہ از ہمہ تمنائے تو دی
تو شاد بزی کہ بے تقاضائے تو دی — دادند قرار کار فردائے تو دی

(۷۰۵) ایضاً

ابریق[1] مے مرا شکستی ربی — بر من در عیش را بہ بستی ربی
بر خاک فگندی مے گلگوں مرا — خاکم بدہن مگر تو مستی ربی

(۷۰۶) ایضاً

اے[2] دل چو بہ بزم آں صنم بنشستی — از خویش بریدی و بدو پیوستی
از جام فنا چو جرعۂ نوشیدی — از بود و نبود گاں بہ کلی رستی

(۷۰۷) ایضاً

گہ[3] گشتہ نہاں روے بکس ننمائی — گہ در صور کون و مکاں پیدائی
این جلوہ گری بخویشتن بنمائی — خود عین عیانی و خودی بینائی

(۷۰۸) ایضاً

بر سنگ زدم دوش سبوے کاشی — سرمست بدم کہ کردم این اوباشی
با من بزبان حال می گفت سبو — من چوں تو بدم تو نیز چوں من باشی

(۷۰۹) ایضاً

[1] ابریق سے یعنی شراب کا بھرا ہوا برتن۔
[2] اے دل جو تو اس صنم کی محفل میں بیٹھا اور تو نے اپنے آپ سے قطع تعلق کر کے اس سے تعلق پیدا کیا اور پھر جام فنا نوش کیا، تو پھر تو نزد وجود و عدم کے غم سے چھوٹ گیا۔
[3] یعنی اے خدا تو کبھی چھپا ہے اور کسی کو اپنا منہ نہیں دکھاتا اور کبھی صورت کون و مکاں میں ظاہر ہے، تو اپنا جلوہ آپ ہی کو دکھاتا ہے اور خود ہی عیاں ہے اور خود ہی بینا ہے۔

اے دل اگر از غبارِ تن پاک شوی — تو روحِ مجرّدی بر افلاک شوی
عرش است نشیمنِ تو شرمت بادا — کائی و مقیمِ خطۂ خاک شوی

رباعی (۶۱۰)

پیوستہ ز بہرِ شہوتِ نفسانی — این جانِ شریف را ہمی رنجانی
آگاہ نہ کہ آفتِ جانِ تو اند — آنہا کہ تو در آرزوے ایشانی

ایضاً (۶۱۱)

شخصے بزنے فاحشہ گفتا مستی — ہر لحظہ بدامِ دیگرے پابستی
گفتا شیخا ہر آنچہ گوئی ہستم — اما تو چنانکہ می‌نمائی ہستی

ایضاً (۶۱۲) زن گفت چنانکہ می‌نمایم ہستم — تو نیز

از مطبخ دنیا تو ہمہ دود خوری — تا چند غمِ بودہ و نابود خوری
دنیا کہ براہلِ دیں زیانیست عظیم — گر ترک زیان کنی ہمہ سود خوری

ایضاً (۶۱۳)

اے کوزہ گرا بکوش گر ہشیاری — تا چند کنی بر گلِ آدم خواری
انگشتِ فریدون و سرِ کیخسرو — بر چرخ نہادۂ چہ مے پنداری

ایضاً (۶۱۴)

ہنگامِ صبوح اے صنمِ فرخ پے — بر ساز ترانہ و پیش آور مے
کافگند بخاک صد ہزاراں جم و کے — این آمدنِ تیرمہ و رفتنِ دے

ایضاً (۶۱۵)

چندانکہ نگاہ میکنم ہر سوئے — از سبزہ بہشت ہست و کوثر جوئے
صحرا چو بہشت ہست دوزخ کم گوئے — بنشین بہ بہشت با بہشتی روئے

ایضاً (۶۱۶)

چوں نیست واقفی اے پسر زہر اسرارے — چندین چہ خوری بیہدہ ہر تیمارے (غمخواری)
چوں می نرود باختیارت کارے — خوش باش دریں نفس کہ ہستی بارے

(۷۱۷)	رباعی	
گر هست ترا درین جهان دسترسی		هان تا نزنی بی می و ساقی نفسی
پیش از من و تو بیا نمودند بسی		دنیا نکند وفا برادر به کسی
(۷۱۸)	ایضاً	
ای دهر بکرده های خود معترفی		در خانه فقر جور و ستم معتکفی
نعمت بخسان دهی و زحمت بکسان		زین هر دو برون نیست خری یا خرفی
(۷۱۹)	ایضاً	
زنهار کنونکه می توانی بارسی		بردار ز خاطر عزیزی بارسی
کین مملکت حسن نماند جاوید		از دست تو هم برون رود یکبارسی
(۷۲۰)	ایضاً	
چون جنس مرا خاصه بد اند ساقی		صد فصل ز هر نوع بر اند ساقی
چون وا مانم به سم خود باده دهد		وز صد خمدم در گذر اند ساقی
(۷۲۱)	ایضاً	
برگیر ز خود حساب اگر با خبری		کا دل تو چه آوردی آخر چه بری
گر می نخورم باده که می باید مرد		می باید مرد گر خوری ور نه خوری
(۷۲۲)	ایضاً	
پیری دیدم بخانه خماری		گفتم نکنی ز رفتگان اخباری
گفتا می خور که همچو من بسیاری		رفتند و کسی باز نیامد باری
(۷۲۳)	ایضاً	خبر آزاد
هر کوزه گری پدید کردم گذری		از خاک همی نمود هر دم هنری
من دیدم اگر ندید هر بی بصری		خاک پدرم بر کف هر کوزه گری
(۷۲۴)	ایضاً	
برگیر پیاله و سبوی دلجوی		بخرام بسوی سبزه زار و لب جوی

[illegible]

کیں چرخ کہ صورت بتاں مے رشتہ ۔ صد بار پیالہ کرد و صد بار سبوے

رباعی (۷۲۵)

اے آنکہ نتیجۂ چار و ہفتے ۔ در ہفت و چار دائمًا اندر تفتے

مے خور کہ ہزار بار بیشت گفتم ۔ بیشت ۔ باز آمدنت نیست چو رفتے رفتے

ایضاً (۷۲۶)

شاد آمدی اے راحتِ جانم کہ تو ئی ۔ برآنم ۔ تو آمدہ و من نہ برآنم کہ تو ئی

از بہر خدا نہ از برائے دلِ من ۔ برانم ۔ چنداں مے خور کہ من ندانم کہ تو ئی

ایضاً (۷۲۷)

اے بادۂ خوشگوار در جام مہی ۔ نہی ۔ بر پائے خرد تمام بند گرہی

ہر کس کہ ز تو خورد امانش ندہی ۔ ازکف ۔ تا گوہر او بر کفِ دستش نہ نہی

ایضاً (۷۲۸)

بکشائے درم کہ در کشایندہ تو ئی ۔ بنمائے رہم کہ رہ نمایندہ تو ئی

من دست بہیچ دستگیری ندہم ۔ کایشاں ہمہ فانی اند و پایندہ تو ئی

ایضاً (۷۲۹)

رو بیخبری گزیں اگر با خبری ۔ تا از کفِ مستانِ ازل بادہ خوری

تو بیخبری سبے خبری کار تو نیست ۔ ہر بے خبرے را نرسد بے خبری

ایضاً (۷۳۰)

اے چرخ ہمہ خسیس را چیز دہی ۔ گرما بہ و آسیا و کاریز دہی

آزادہ بنانِ شب گروگاں نہ نہند ۔ شاید کہ بر ایں چنیں فلک تیز دہی

ایضاً (۷۳۱)

چندیں غم بیہودہ مخور شاد بزی ۔ و اندر رہ بیداد تو با داد بزی

چوں آخر کار ایں جہاں نیستی است ۔ انگار کہ نیستی تو آزاد بزی

ایضاً (۷۳۲)

در باغ چو بر غوره ترش اول سی
شیرین ز چه گشت و تلخ چون آمد می
از چوب به تیشه گر کسی کرد رباب — سازد
از بیشه چه گوئی که همی روید نی

رباعی (۴۳۳)

یا رب بگشای بر من از رزق دری
بی منت مخلوق رسان ما حضری
از باده چنان مست نگهدار مرا
کز بیخبری نباشدم دردسری

ایضاً (۴۳۴)

گر آمدنم بخود بدی نامدمی
ور نیز شدن بمن بدی کی شدمی
به زان نه بدی که اندرین دیر خراب
نه آمدمی نه شدمی نه بدمی

ایضاً (۴۳۵)

ای دل تو بسرّ این معما نرسی
در نکتهٔ زیرکان دانا نرسی
اینجا ز می و جام بهشتی می ساز
کانجا که بهشت است رسی یا نرسی

ایضاً (۴۳۶)

خواهی که اساس عمر محکم یابی
یک چند بعالم دل بی غم یابی
فارغ منشین ز خوردن باده دمی
تا لذت عمر خود دمادم یابی

ایضاً (۴۳۷)

ای چرخ چه کرده ام بجانت بگوی
پیوسته مرا فکنده در تک و پوی
نانم ندهی تا نبری کوی بکوی
آبم ندهی تا نبری آب ز روی

ایضاً (۴۳۸)

هان تا بسر مستان بدرشتی نشوی
یا از در نیکوان بزشتی نشوی
می خور که بخوردن و نخوردن می
گر اهل دوزخی بهشتی نشوی

ایضاً (۴۳۹)

خواهی که پسندیدهٔ ایام شوی
مقبول قبول خاصه و عام شوی
اندر پی مومن و جهود و ترسا
بدگوی مباش تا نکونام شوی

سلہ غورہ کچے انگور کو کہتے ہیں۔ انگور پہلے شروع میں ترش ہوتا ہے پھر شیریں [illegible] شراب تلخ کیوں ہوتی [illegible] اگر کسی نے لکڑی کو تراش کر رباب بنایا تو [illegible] جانتے ہیں مگر جنگل کے متعلق کیا خیال ہے [illegible]

رباعی (۷۴۰)

روشنی که دلم برنگ آبی یابی
در گنج دلم لب حسابی یابی
در بحر دو دیده ام اگر غوطه خوری
گر گم نه شوی مردم آبی یابی

ایضاً (۷۴۱)

در ده مے لعل لاله گون صافی
بکشای ز حلق شیشه خون صافی
کامروز برون ز جام مے نیست مرا
یک دوست که دارد اندرون صافی

ایضاً (۷۴۲)

تا کے غم آں خورم که دارم یا نے
وین عمر بخوشدلی گذارم یا نے
پرکن قدح باده که معلومم نیست
کایں دم که فرو برم برآرم یا نے

ایضاً (۷۴۳)

اے باده ناب سے مے مینائی
چنداں بکشم ترا من شیدائی
کز دور مرا ہر که به بیند گوید
خوزده اے خواجه شراب از کجا می آئی

ایضاً (۷۴۴)

آدم چو صراحی بود و روح چو مے
قالب چو نے بود و صدائے در وے
دانی چه بود آدم خاکی خیام
فانوس خیالی و چراغے در وے

ایضاً (۷۴۵)

بادرد قناعت کن و آباد بزی
دربند فزونی مشو آزاد بزی
منگر به فزونی ز خود و غصه مخور
در کم ز خودی نگه کن و شاد بزی

ایضاً (۷۴۶)

از دور پدید آمده تا پاک تنے
وز دود جہنم بہ پیش پیرہنے
بشکست صراحیم که عمرش کم باد
وانگه چو شے الطیف مرد چو منے

ایضاً (۷۴۷) از ذخیره بدوان

با من تو ہر آنچه گوئی از کیں گوئے
پیوسته مرا ملحد و بیدیں گوئے

سا از حلق شیشہ خون
کشادن سے مراد یہ ہے کہ
شیشے سے شراب نکال
"اسکو تو مجھ سے چھین
سکتا ہے اور اسکے سوا کیا
ہے اور کسی سے مجھے
[illegible]
یہی امید ہے
اگر خیال کو ... میں
میں خود اسکا اقرار کرتا
ہوں مگر پوچھنا یہ ہے کہ
کیا تجھ کو حق ہے کہ تو مجھ کو
ایسا کہا کرے یعنی تو
اس قابل نہیں کہ اوروں
کو نصیحت کرے"
عبدالباری آسی

من خود مقرم ہر انچہ گوئی ہستم — انصاف بدہ ترا رسد کیں گوئے

رباعی (۷۴۸) بشتم لیکن

از آمدنِ بہار و ز رفتنِ دے — اوراقِ وجود ما ہمی گردد طے
مے خور مخور اندوہ کہ گفتست حکیم — غمہائے جہاں چو زہر و تریاقش مے

ایضاً (۷۴۹) چو زہر ست

تا در تن تست استخوان و رگ و پے — از خانۂ تقدیر منہ بیروں پے
گردن منہ ار خصم بود رستم زال — منت مکش ار دوست بود حاتم طے

ایضاً (۷۵۰)

گر بر دوئے زمیں بجملہ آباد کنی — چنداں نبود کہ خاطرے شاد کنی
گر بندہ کنی بلطف آزادے را — بہتر کہ ہزار بندہ آزاد کنی

ایضاً (۷۵۱)

گویند مخور مے کہ ہلاکش باشی — در روز مکافات در آتش باشی
ایں ہست ترا ز ہر دو عالم خوشتر — ایں یکدم کز شراب خوش باشی

ایضاً (۷۵۲)

از کبر مدام ہیچ در دل ہوسے — کز کبر بجائے نرسید ست کسے
چوں زلف بتاں شکستگی عادت کن — زاں پیش کہ بگسلد ز تا بہ نفسے

ایضاً (۷۵۳)

تا کے ز غم زمانہ محزون باشی — با چشم پر آب و دلِ پر خوں باشی
مے نوش و بعیش کوش و خوشدل میباش — زاں پیش کزیں دائرہ بیروں باشی

ایضاً (۷۵۴)

دنیا نفسے و من درو یک نفسے — اندر نفسے چند تواں زد نفسے
شکرانہ آنکہ زندۂ خوش میباش — ایں عالم بے وفا نماند بہ کسے

ایضاً (۷۵۵)

۷۵۰ یہ رباعی احسان کی تعریف میں ہے کہ اگر تو دنیا کو آباد کرے تو اسکا اتنا ثواب نہیں ہے کہ جتنا ایک دل کے خوش کرنے میں ہے اگر تو کسی آزاد پر احسان کرکے اپنا غلام بنالے تو یہ اس سے بہتر ہے کہ سو ہزار غلاموں کو آزاد کر دے۔
عبدالباری آسی

خشتے نہ نہم پا نز نم بر خشتے — زیں پس من و بادہ و کنار کشتے
آتش نشوم ز بہر ہر انگشتے — خوبی نبود بسر برم با زشتے

رباعی (۷۵۶)

مے خور کہ ظریفانِ جہاں را درسے — بر گرد بنا گوش زسے بینی خوسے
تا کے گوئیم توبہ بشکستی سے — صد توبہ شکستہ بہ کہ یک شیشہ مے

ایضاً (۷۵۷)

جز راہِ قلندر بخرابات مپوسے — جز بادہ و جز سماع و جز یار مجوسے
برکف قدحِ بادہ و بر دوش سبوسے — مے نوش کن و بکار بیہودہ مگوسے

ایضاً (۷۵۸)

تا در ہوس لعل لبے جام مئی — تا در پے آواز دف و چنگ و نئی
اینہا ہمہ حشوست خدا میداند — تا ترک تعلق نہ کنی ہیچ نئی

ایضاً (۷۵۹)

زاں پیش کہ از جامِ اجل مست شوی — زیر لگد حادثہ ہا پست شوی
سرمایہ بدست آر دریں رہ کانجا — رفتے — سودے نہ کنی اگر تہی دست شوی

ایضاً (۷۶۰)

اے آنکہ خلاصۂ چہار ارکانی — سخنم — بشنو سخنے ز عالم روحانی
دیوی و ددی و ملک و انسانی — باتست ہر انچہ مینمائی آنی

ایضاً (۷۶۱)

ہر چند ز دست وہر غمکش باشی — وز جور و جفائے چرخ ناخوش باشی
زنہار ز دستِ ناکساں آب زلال — بر لب مچکاں اگر در آتش باشی

ایضاً (۷۶۲)

با درد بساز تا دوائے یابی — از درد منال تا شفائے یابی
مے باش بوقت بینوائے شاکر — تا عاقبت الامر نوائے یابی

رباعی

(۶۶۳)

اول بخودم چو آشنائی کردی — آخر ز خودم چرا جدائی کردی
چون ترک سنت نبود از روزِ نخست — سرگشته بعالمم چرا می کردی

ایضاً

(۶۶۴)

از دفتر عمر می گشودم فالے — ناگاه ز سوز سینہ صاحب حالے
می گفت خوش آن کسے کہ در خانۂ او — یاریست چو ماہے و شبے چون سالے

ایضاً

(۶۶۵)

آن مایہ ز دنیا کہ خوری یا نوشی — معذوری اگر در طلبش می کوشی
باقی ہمہ رایگاں نیرزد ہشدار — تا عمر گرانمایہ بدان نفروشی

ایضاً

(۶۶۶)

من ترک ہمہ کردم و ترکم نے نے — از جملہ گریز باشدم از مے نے نے
آیا بود آنکہ من مسلمان گردم — بس ترک مے مغانہ کردم ہے ہے

ایضاً

(۶۶۷)

تن زن چو بزیر فلک بے باکی — مے نوش چو در جہانِ آفت ناکی
چون اول و آخرت بجز خاکی نیست — انگار کہ بر خاک نئے در خاکی

ایضاً

(۶۶۸)

گر شادی خویشتن دران میدانی — کاسودہ دلے را بغمی بنشانی
در ماتم عقل خویش بنشین ہمہ عمر — بیدار مصیبت کہ عجب نادانی

ایضاً

(۶۶۹)

ہنگام سفیدہ دم خروس سحری — دانی کہ چرا ہمی کند نوحہ گری
یعنی کہ نمودند در آئینۂ صبح — کز عمر شبے گذشت و تو بیخبری

ایضاً

(۶۷۰)

اے کاش کہ جائے آرمیدن بودی — یا این رہ را بسر رسیدن بودی

کاش از پی صد هزار سال از دل خاک ‌‌ چون سبزه امید بر دمیدن بودی

رباعی (۷۷۱)

ای سوخته سوخته سوختنی ‌ وی آتش دوزخ از تو افروختنی

تا کی گویی که بر عمر رحمت کن ‌ درشت ‌ حق را تو کجا به رحمت آموختنی

ایضاً (۷۷۲)

ای دل می و معشوق مکن در باقی ‌ باسمی ‌ سالوس رها کن و مکن زراقی

گر بیره احمدی خوری جام شراب ‌ زان حوض که مرتضاش باشد ساقی

تمام شد

خاتمة الطبع از جانب کارپردازان مطبع

پس از حمد و ثنا بر رای ارباب فطرت سلیم و صاحبان ذهن مستقیم که در میدان سخن طرازی بچار زبانی و طلاقت لسانی قصب السبق ربوده اند بدین گونه روشن باد که درین جزو زمان مجموعهٔ نادر رباعیات که چون شاهدان چار ابرو از حسن خلق با عناصر اربعه مشمول هست و مانند لیلی صفتان محمل ناز زنگوله از جرس نقطه بسته بر چار صفحهٔ دلربائی سپاهی کوبی مشغول یعنی کلام بلاغت نظام معروف به رباعیات عمر خیام که سخن آفرین الامقام در تنظیم بوزن رباعی گوی سابقت از شعرای روزگار ربوده چنانچه حضرت شیراز بلبل نواخوان گلزار غزلیات است بدان مثابه این مصنف شیوا زبان عندلیب نغمه سرای چمن زار رباعیات طوطی قلمش در شیرینی گفتار خیلی حلاوت بار است و نوای قمری سروستان چار ضرب کلامش صافی درونان را تجلی انوار از نی کلک که گیاهی بیش نیست ارقام توصیف آن فرد بی مثل بدرستی حواس خمسه اندرین شش جهت بیرون از امکان است هنگامیکه از چار سو خواهش طبع این کتاب لاجواب در رسید بار اول نسخهٔ صحیحه بتلاش بهم رسانیده بتصحیح لائق و تحشی حل غوامض نهجیکه پسندیدهٔ نقادان سخن باشد باهتمام فراوان غازهٔ قبول بر رخ کشیده و ششش بار بلباس پوشش انطباع گردید اکنون که فروخته شده و ارباب شوق بفرط اشتیاق طلبگار طبعش شدند لاجرم به تصحیح تام و نظر ثانی مولوی عبد الباری آسی از نسخهای عهد قدیم مقابله کرده آمد چون اکثر رباعیات از جادهٔ صحت خارج بود به تصحیح و مقابله صحیح کرده شد و الحق که فی زماننا نسخه بهتر و صحیح تر ازین نسخه دیگر بنظر نخواهد رسید حواشی او را بطرز نو بزبان اردو تبدیل کرده شد چونکه رواج زبان فارسی درمیان نیست الحال بزیور حواشی اردو آراسته شد بار هفتم در مطبع نامی منشی تیج کمار واقع لکھنؤ باهتمام ایم ڈی مظهر سپرنٹنڈنٹ بماه جون سنه ۱۹۲۹ء

حلیهٔ طبع در بر کرد ایزد بیچون مقبول عام کناد